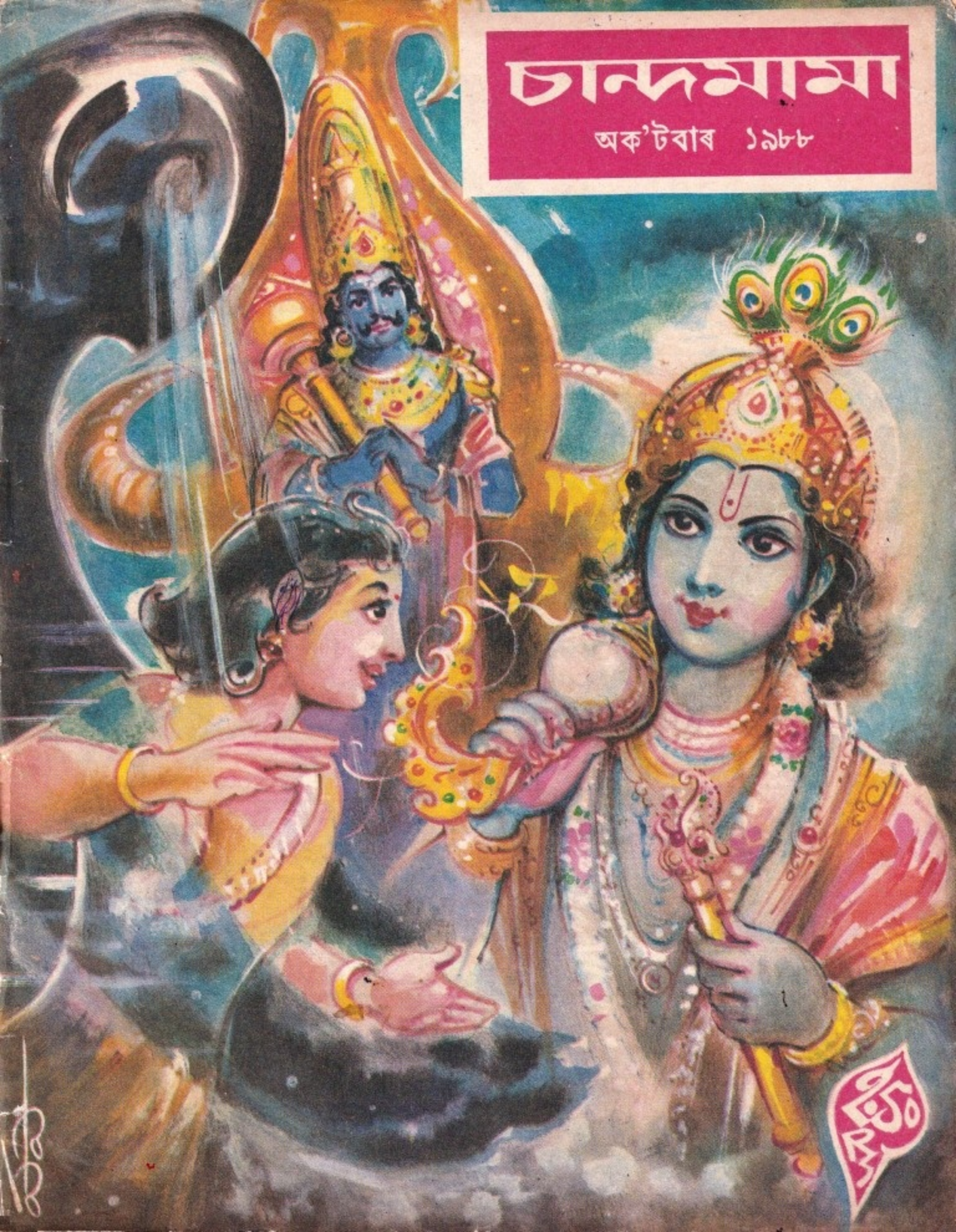

চান্দমামা

অক্টোবর ১৯৮৮

ৰাশ্ম আৰু শ্যাম

জংঘলত আদিবাসীৰ কবলত

PARLE

ৰাশ্মৰ
মোম্বায়েক আৰু
মামীয়েক এটা ধুনীয়া দ্বীপত থাকে,
ৰাশ্ম আৰু শ্যামক বন্ধুত আত
থাকিবলৈ আছিলে।

কৌতূহল বশত
তেওঁলোকে দ্বীপটোলৈ যাত্ৰা কৰিলে,
হাতত তেওঁলোকৰ ভালেলগা পৰিষ্কাৰ।

হঠাৎ...

কাড়? কিন্তু কিয়?

এই
আদিবাসীসকলে
নিশ্চয় আমালৈ
ডুং
কৰিছে।

আমি তেওঁলোকৰ লগত
বন্ধু পাতিবৰ বাবে
পৰিষ্কাৰ পেকেট গাঠি
কাড়ৰ সৈতে মাৰিছ।

জেদ্দলিনৰ দৰে শ্যামে গছত লাগি
থকা কাড় বোৰত পৰিষ্কাৰ লগাই আছিল।

লুকাই থকা আদিবাসী সকল লাহে লাহে
ওলাই আহিল আৰু পৰিষ্কাৰ বোৰ বুটলিলে।
তেওঁলোকে চুপিলে আৰু ভাল পালে।

আনন্দৰে তেওঁলোক আহি বন্ধুত্বৰে
ৰাশ্ম আৰু শ্যামক আৱৰ্তি ধৰিলে।

ৰাশ্ম আৰু শ্যামৰ হাতত যেতিয়া পৰিষ্কাৰ থাকিব
তেতিয়া তেওঁলোকৰ বন্ধুৰ অভাৱ নহব।

পাল
পৰিষ্কাৰ

বসাল-সোৱাদ-জুতিলগা

আপোতাৰ সম্ভাৱক খুৱাওক শাক-পাছলিৰ গুণ!

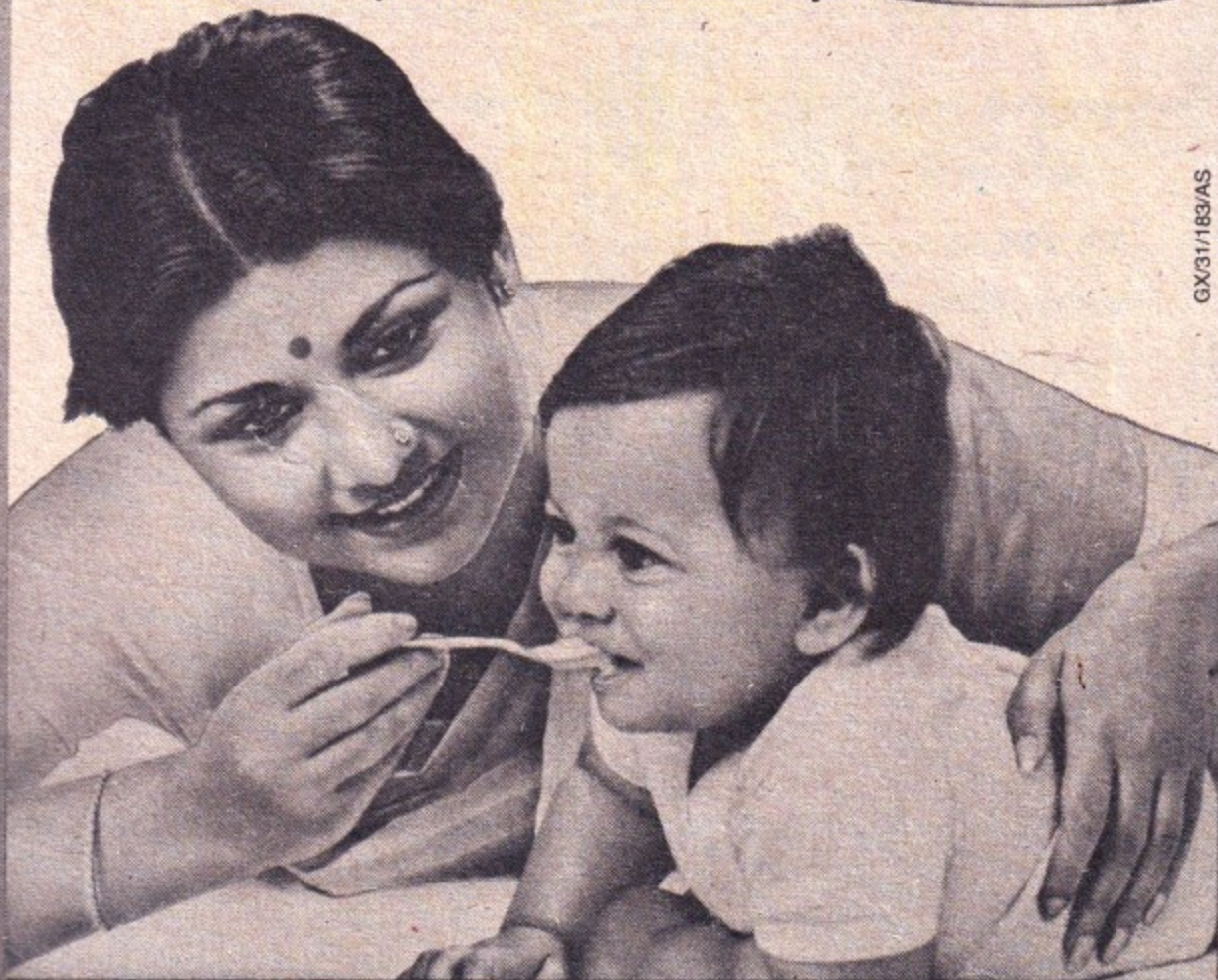
ফেৰেক্স-ভেজ[®]

৬ মাহৰ পৰা।

নতুন ফেৰেক্স-ভেজত আছে ভিটামিনেৰে ভৰা
শাক-পাছলিৰ স্বাভাৱিক গুণ—গাজৰ, বিলাহী আৰু
লগতে মগু ডাইল।

ইয়াক আগতেই ৰাখি লোৱা আৰু সেয়ে তাৰ নুমলীয়া
হজম শক্তিৰ বাবে অতিকৈ কোমল।

ফেৰেক্স-বাঢ়ি উঠাৰ সোৱাদভৰা উপায়।

GX/31/183/AS

ফেৰেক্স গঢ়ন-বাঢ়নৰ সম্ভাৱত এতিয়া পাব: ১. ফেৰেক্স গাখীৰযুক্ত চিৰিয়েল ২. ফেৰেক্স ভেজ ৩. ফেৰেক্স-এস।

চান্দমামা

Custom House
12.10.88

অক্ট'ব'ৰ ১৯৮৮
এই * আছে
সংখ্যাত *

অমৰ-বাণী	:	৭	অদাত্য পাতক	:	৩২
সম্বাদ-বি-সম্বাদ	:	৯	নন্দ আৰু মৌৰ্য্য-৪	:	৩৫
ৰূপ-স্বৰূপ	:	১০	কয়লাৰ ময়লা	:	৩৯
তথাস্থ দেৱতা	:	১১	কৃষ্ণাৱতাৰ	:	৪৩
নিদয় হ'ল সদয়	:	১৬	সংগীতৰ সাৰকথা	:	৫১
স্বৰ্ণ-উপত্যকা	:	১৯	চকুচৰহাৰ চৰখৰীয়া	:	৫৮
আটাইতকৈ শ্ৰেষ্ঠ অস্ত্ৰ:	:	২৭	প্ৰকৃতিৰ বিস্ময়	:	৬৩

চান্দমামা

খনে: ২'৫০ পইচা মাথোন

বছৰেকীয়া বৰঙনি

৩০'০০ টকা মাথোন

No share prices,
no political fortunes, yet...

**Over 40% of Heritage readers
are professionals or executives,
61% from households
with a professional / executive
as the chief wage earner.
Half hold a postgraduate degree
or a professional diploma.**

— from an IMRB survey
conducted in Oct. 1986

It's an unusual magazine. It has a vision for today and tomorrow.

It features ancient cities and contemporary fiction, culture and scientific developments, instead of filmstar interviews and political gossip. And it has found a growing readership, an IMRB survey reveals. Professionals, executives and their families are reading The Heritage in depth—40% from cover to cover, 42% more than half the magazine.

More than 80% of The Heritage readers are reading an issue more than once. And over 90% are slowly building their own Heritage collection.

Isn't it time you discovered why?

**THE
HERITAGE**

So much in store, month after month.

"CRIPPLE"

The word can maim a child for life.

Imagine not being able to race your best friend. Imagine not having a best friend. Imagine being struck by Poliomyelitis before you even know the word. Or what it means. And be called a "cripple" for life.

Every year, Poliomyelitis or Polio strikes 275,000 children in India. In rural India, 1 in every 150—200 surviving newborn is in danger of developing polio unless urgent preventive measures are taken. And, while you read this, there are 1.6 million polio-stricken children in the country, most of them handicapped for life. If only they had been immunized... in time.

PolioPlus

The Rotarian Relief Programme

Rotary International has embarked on a world-wide immunization programme called PolioPlus. Through this programme, Rotary will provide all polio vaccines necessary for upto 5 consecutive years, for children in countries around the world.

Plus immunization against common childhood diseases like measles, diphtheria, tuberculosis, tetanus and whooping cough—diseases which take 3.5 million young lives in the developing world, every year.

PolioPlus

A Rotary International Campaign
TO IMMUNIZE THE CHILDREN OF THE WORLD

Cut and mail to :

Chairman

POLIOPLUS CAMPAIGN TRUST

128, Golf Links

New Delhi 110 003.

Here's what You Can Do

YES, WE WISH TO SUPPORT THE POLIOPLUS CAMPAIGN TRUST

We enclose our Cheque/Draft of Rs.

Name

Designation

Company Address

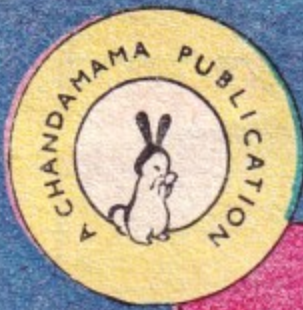
Phone No.

*Cheques/Drafts should be drawn in favour of
POLIOPLUS CAMPAIGN TRUST payable in
Bombay. Contributions are exempted from
income tax under section 80 (G) of the Income
Tax Act, 1961.*

CMP

"YOU HAVE NOT DONE ENOUGH AS LONG AS YOU ARE CAPABLE OF DOING MORE." ACT NOW.

চান্দমামা

সংস্থাপক * * * সঞ্চালক

চ ক্র পা নি * বি নাগিৰেড্ডি

‘চান্দমামাৰ ফটো-নামকৰণ প্ৰতিযোগিতা’লৈ যোগদানকাৰী প্ৰতিযোগীয়ে নিজ হাতেৰে লিখি প্ৰতিযোগিতাত যোগদান কৰিব লাগিব—এই কথা বাবে বাবে জনোৱা সত্বেও সাম্প্ৰতিক এক সমীক্ষাৰ যোগেদি জনা গৈছে যে অধিকভাগ প্ৰতিযোগীৰ হৈ তেওঁলোকৰ মাক-দেউতাকে বা বায়েক-ককায়েকে লিখিবলগাখিনি লিখি দিয়ে। তাৰ ফলত এই প্ৰতিযোগিতাৰ মূল উদ্দেশ্যবিৰূদ্ধ হয়। আকৌ অজ্ঞবোধ, প্ৰতিযোগীসকলে নিজেই লিখি পঠাওক। হস্তাক্ষৰ অলপ বেয়া হ’লেও হওক। অলপ ভুল-ভ্ৰান্তি হ’লেও প্ৰতিযোগীয়ে নিজেই লিখিব।

অমৰ-বাণী

অপৰাধো ন মেণ্ডীতি নৈতদ্ বিশ্বাস কাৰণম্ ।
বিদ্বতে হি নৃশংশে ত্যো ভয়ং গুণবতামপি ॥

[কাৰো অপকাৰ নকৰিলেই আন কোনেও তেওঁৰ অপকাৰ নকৰিব বুলি বিশ্বাস কৰা ঠিক নহয়। নিজে সং হোৱা সত্বেও ছৰাআহঁতৰপৰা সদায় সাৱধান হৈ থাকিব লাগে।]

বছৰ : ১৩ অক্ট’বৰ ১৯৮৮ সংখ্যা : ৭

ধনে : ২.৫০ টকা : : বছৰেকীয়া বৰঙনি : ৩০.০০ টকা

CHANDAMAMA

It unfolds the glory of India—both past and present—through stories, month after month.

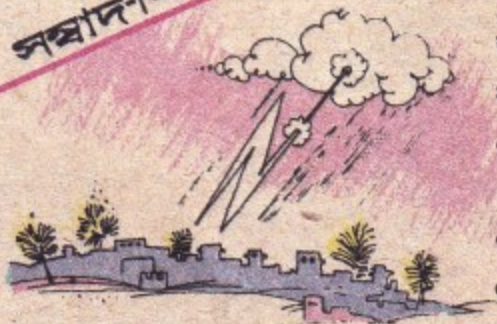
Spread over 64 pages teeming with colourful illustrations, the magazine presents an exciting selection of tales from mythology, legends, historical episodes, glimpses of great lives, creative stories of today and knowledge that matters.

In 11 languages and in Sanskrit too.

Address your subscription enquiries to:

DOLTON AGENCIES 188 N.S.K. ROAD MADRAS-600 026

চান্দমামাৰ সম্ভাদ-বি-সম্ভাদ

মহেন-জো-দড়োৰ দূতৰ...

সুপ্রাচীনকালৰ সুসভ্য নগৰ মহেন-জো দড়ো কেনেকৈ ধ্বংস হৈছিল, সেই দূতৰ কথা স্পষ্টকৈ জনা নাযায়। সত্ত্বহতে এগৰাকী কথু পণ্ডিতে মন্তব্য কৰিছে যে, প্ৰকৃতিৰ এক বাসায়নিক পদাৰ্থৰ প্ৰচণ্ড বিস্ফোৰণৰ ফলত প্ৰাচীনতম এই নগৰ তথা এই সুপ্ৰাচীন সভ্যতা ধ্বংসপ্ৰাপ্ত হৈছিল। এই বিখ্যাত কথু পণ্ডিত গৰাকীৰ নাম এম্ ডিমিট্ৰভ।

নতুন প্ৰবাল-দ্বীপ...

পূৰ্ব মালেছিয়াৰ ছাবাহ্ স্টেটৰ কুদাত নামৰ ঠাইৰ চল্লিছ মাইল উত্তৰ-পূৰ্ব দিশত সমুদ্ৰৰ বুকুত সত্ত্বহতে চাৰিখন টোনেছ খেল-পথাৰৰ সমান এটি সৰু প্ৰবাল দ্বীপ অস্তিত্ব আৰিষ্কৃত হৈছে।

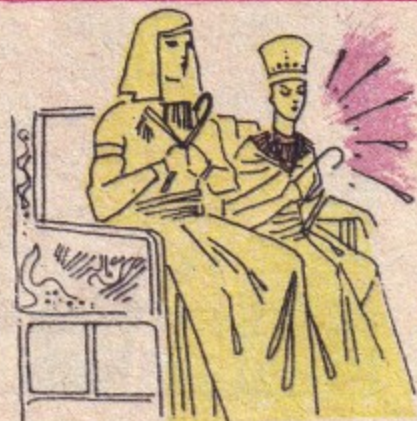

মানবৰ শ্ৰেষ্ঠ বন্ধু...

শ্ৰীলংকাৰ এজন খেতিয়কৰ ছুটা কুকুৰ আছিল। এদিন সেই কুকুৰ ছুটাক লগত লৈ বনলৈ গৈ সেই খেতিয়কজনৰ আকস্মিকভাৱে মৃত্যু হ'ল। গৰাকীৰ মৃত্যুৰ পাছত এটা কুকুৰে সেই মৃতদেহ পৰ দি বৈ থাকিল, আৰু আনটো কুকুৰে মৃত খেতিয়কৰ ঘৰলৈ গৈ ইমানকৈ ভুকি থাকিল যে জলা-কলা হৈ কুকুৰটোৰ পিছে পিছে পৰিয়ালৰ কেইজনমান বনলৈ আহি এই ঘটনা চাই অবাক হ'ল।

আৰণি-পুৰণি অলংকাৰ...

৩২০০ বছৰৰ আগেয়ে খিছৰৰ ফ্যাৰাও বামেছিছ তু গ্ৰেট-ৰ ৰাণী নেফেৰটিটিৰ খুলিত পোত ধোৱা কবৰবপৰা বিভিন্ন মূল্যবান সত্ত্বহতে অলংকাৰ আৰিষ্কৃত হৈছে।

ৰূপ-স্বৰূপ

ৰজাৰ বৃদ্ধ মন্ত্ৰী ঢুকাল। তেতিয়া ৰজাই মন্ত্ৰীপুত্ৰকে মন্ত্ৰী পাতিলে। যিদিনা নতুন মন্ত্ৰীয়ে দায়িত্বভাৰ ল'লে, সিদিনাই খাজনা আদায়কাৰীয়ে আদায়ীকৃত ধন-সোণৰে সৈতে আন দেশলৈ পলাই ফাট মাৰিলে।

তেতিয়া ৰজাই তেওঁৰ নতুন মন্ত্ৰীক ক'লে, “এইবাৰ খাজনা আদায়কাৰীৰ পদত যাক মকবল কৰা হ'ব, তাক ভালকৈ পৰীক্ষা-নিৰীক্ষা কৰি লোৱা উচিত হ'ব। এইবোৰ কামত তোমাৰ দেউতাৰা আছিল সুদক্ষ।”

“মহাৰাজ, খাজনা আদায়কাৰীৰ কামৰ বাবে প্ৰাৰ্থী হোৱাহঁতক মই নিজেই পৰীক্ষা কৰিম বুলি ঘোষণা কৰি দিয়ক।” নতুন মন্ত্ৰীয়ে ক'লে।

ঘোষণা শুনি দহো ৰাইজৰ দহজন প্ৰাৰ্থী হ'ল। নতুন মন্ত্ৰীয়ে এই দহজনক-টকা-টমকা কক্ষ এটাৰ মাজেদি ৰজাৰ ওচৰলৈ যাবলৈ ক'লে। প্ৰাৰ্থীহঁতে প্ৰায়াক্কাৰ সেই আৰু সৰু কক্ষ এটাৰ মাজেদি খেপিয়াই খেপিয়াই গৈ গৈ ৰজাৰ আগত থিয় হ'লগৈ।

তেতিয়া নতুন মন্ত্ৰীয়ে প্ৰাৰ্থীহঁতক ক'লে, “হেতু মই পাছত ক'ম, আপোনালোকে মোৰ চাৰিওফালে দহবাৰ প্ৰদক্ষিণ কৰক।”

মন্ত্ৰীৰ প্ৰস্তাৱত মাত্ৰ এজন মান্তি হ'ল, বাকী নজন প্ৰদক্ষিণ কৰিবলৈ মান্তি নহ'ল।

তেতিয়া নতুন মন্ত্ৰীয়ে ৰজাক ক'লে, “মহাৰাজ, যিজন প্ৰাৰ্থী প্ৰদক্ষিণ কৰাত দ্ব্যত হৈছে, আপুনি নিঃচিন্তে তেওঁক এই পদত মকবল কৰিব পাৰে।”

প্ৰশ্নৰ ভংগীৰে মন্ত্ৰীলৈ চোৱাত মন্ত্ৰীয়ে ৰজাক ক'লে, “মহাৰাজ, সেই টকা-টমকা কক্ষটোত মই ৰূপৰ মুদ্ৰা থৈ দিছিলোঁ স্বৰূপ চিনিবলৈ। সিহঁতে ৰূপৰ মুদ্ৰা জেপত ভৰাই লৈছে, সেইদেখি শব্দ উঠাৰ ভয়ত প্ৰদক্ষিণ কৰাত মান্তি হোৱা নাই। একমাত্ৰ এই মানুহজনাই আছিল সৎ। গতিকে—এই পদ তেওঁৰ প্ৰাপ্য।”

বাকী পদপ্ৰাৰ্থী নজনৰ চোলাৰ জেপবপৰা চুৰ কৰি লোৱা ৰূপৰ মুদ্ৰাখিনি উলিয়াই লৈ তৎক্ষণাত তাৰপৰা সিহঁতক গঁতিয়াই গঁতিয়াই উলিয়াই দিয়া হ'ল।

তথাস্তু দেৱতা

নবোত্তমবপুৰৰ নৰসিংহ হাল নোহোৱা হলধৰ নহয়, হালেৰাঙে হাল বাব পৰা হলধৰ। কিন্তু সি মুখ মেলিলেই তাৰ মুখৰপৰা কিবা নহয় কিবা বেয়া কথা ওলাব। তাৰ ঘৈণীয়েক ভানুমতীয়ে গিৰিয়েকৰ এই কথাত বৰ আমনি পায়। শুনি শুনি — সহি সহি—এদিন এদিন অসহনি হৈ তাই কৈয়েই পেলালে, “মোৰো যে ভমা পৰা কপাল! বিয়াৰ পাছৰপৰা কেৱল গালি শুনি শুনিয়েই মোৰ কাণ ঘোলা হ’ল।”

নৰসিংহই সিংহৰ দৰে গুজৰি উঠি ক’লে, “যদি এনে কথা আৰু কেতিয়াবা কৈছ, তোক একেবাৰে নাক উলিয়াব নোৱৰা কৰিহে এৰিম।”

নৰসিংহৰ এই স্বভাৱৰ কথা গাঁৱৰ

সকলোৱে জানিছিল। জানিছিল, নৰসিংহই অতি বেয়াকৈ গালি পাৰে।

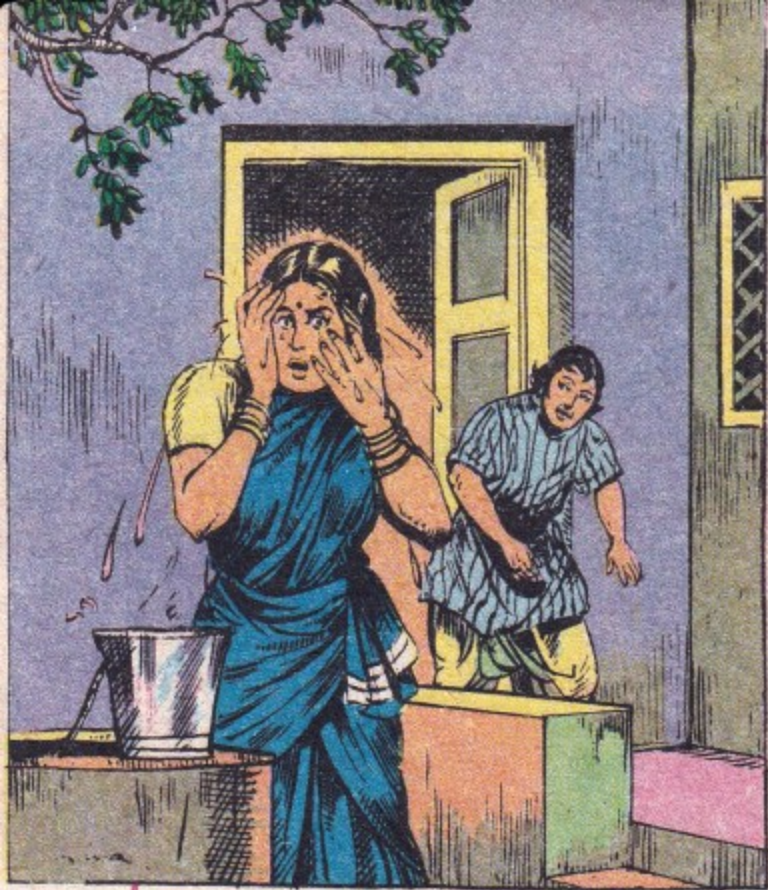
নৰসিংহই বিয়া কৰোৱাৰ পাছত, গাঁৱত দুৰ্গাপূজা উপলক্ষ্যে ভাওনা পতা হৈছিল। নৰসিংহই তাৰ ঘৈণীয়েক ভানুমতীক ক’লে, “হেৰি কেৱলনীবাণী, আজি ভাওনা হৈছে। ব’লক শুনি আহোঁগৈ।”

আৰু লগে লগে নৰসিংহই পুনৰ চিয়ঁৰি কৈ উঠিল, “হেৰা আউঁসীবাণী টেকেলীপেটী, আপোনাৰ গিলন শেষ হ’লনে?” কথাখিনি চিয়ঁৰি চিয়ঁৰি কোৱাত ওচৰ চুবুৰীয়ায়ো শুনিলে।

যি কি নহওক, খাই-বৈ আজৰি হৈ দুয়ো ওলাল ভাওনা চাবলৈ।

তিমানতে ভাওনা আৰম্ভ হৈ গৈছিল।

ভাৱৰীয়া এজনে কৈ আছিল: ‘এই যে

আমাৰ মুখ — এই মুখখন কিহৰ কাৰণেনো? কেৱল খাবলৈনে? নহয়। এই মুখেৰে মিঠাকৈ মৰমীয়া মাত মাতি, মুখৰ মেহাৰেৰ আনৰ মনত শান্তি প্ৰদান কৰি জীৱনক মোঁমিঠা কৰাৰ কাৰণে। আমি এইখন মুখেৰে বেয়া বেয়া কথা উলিয়াব পাৰোঁ, ডিঙিৰ ভিতৰৰপৰা বমি উলিউৱাৰ দৰে। কিন্তু—কথা কোৱাৰ আগতে—বিশেষকৈ বেয়া কথা কোৱাৰ আগতে অলপ ভাবি চাব লাগিব।’

নৰসিংহই ফোৰণ দিলে: “অ—হ—হ—হঃ!”

“তুমিনো তেনেকৈ ফোৰণ দিছা কিয়? তেওঁলোকৰ নাটৰ বচন তেওঁলোকে

নামাতিবনে?” ভানুমতীয়ে ক’লে।

“তোমাৰ হ’লনে? সেই হনুমন্তী মুখখন আকনো কিমান ধুই থাকে? ধুলেই কয়লা বগা হ’বনে কিবা?”

মুখত পানী ছটিয়াই থাকোঁতে ভানুমতীয়ে উস্-আস্ কৰি থকাত, কিবা ধৰণৰ বেমাৰ হোৱা বুলি ভাবি, নৰসিংহই বেজ এজনক দেখুৱাবলৈ লৈ গ’ল।

এইজন বেজে কেঁকাই থকা ভানুমতীৰ পিনে চাই, নৰসিংহক ক’লে, “আপুনি মোক এতিয়া পঁচিছটা টকা দিয়ক।”

নৰসিংহই অবাক হৈ প্ৰশ্ন কৰিলে, “বেমাৰীক পৰীক্ষা কৰি নোচোৱাকৈয়েই আপুনি টকা খুজিছে কিয়?”

কেইমুহূৰ্তমানৰ নীৰৱতাৰ পাছত বেজে নৰসিংহক ক’লে, “সোঁ কাঠৰ ফলিখনত যি জাননী আছে, তাতে মাননীৰ কথা লিখি থোৱা আছে, পঢ়ি চাওক।”

নৰসিংহই পঢ়িলে কাঠৰ ফলিত থকা জাননীখন। তাত লিখা আছিল:

“বেমাৰীৰ পিনে চোৱামাত্ৰেই পঁচিছ, পৰীক্ষাত পঞ্চাছ, আৰু চিকিৎসাত এশ টকা মাননী দিব লাগিব।”

নৰসিংহই দাঁত-মুখ কৰচি জেপৰপৰা টকা পঁচিছটা উলিয়াই আনোতে ভাবিলে: আগৰ জনমত এই বেকেটামুৱা বেজটোৰ

ওচৰত নিশ্চয় ধৰুৱা হৈ আছিলোঁ, গতিকে তাক দিবলগাখিনি দিবই লাগিব।

বেজে ভানুমতীক ভালকৈ পৰীক্ষা কৰি থাকিল। তেতিয়া বেজলৈ বেকাকৈ চাই চাই নবসিংহই ভাবি থাকিল : নাই, বেজৰ লগত বেজেৰা-বেজেৰি কৰিব নাপায়। তেতিয়া টকাও যাব, বেমাৰো ভাল নহ'ব। একালত বেজালি আছিল পৰ-সেৱা, এতিয়া হ'ল আত্মসেৱা! পৰাৰ্থ-পৰতাই এতিয়া স্বাৰ্থপৰতাৰ ৰূপ লৈছে। ইমান মানুহৰ পেট পোৰে, বেজৰ মাকৰ পেট কিয় নোপোৰে!

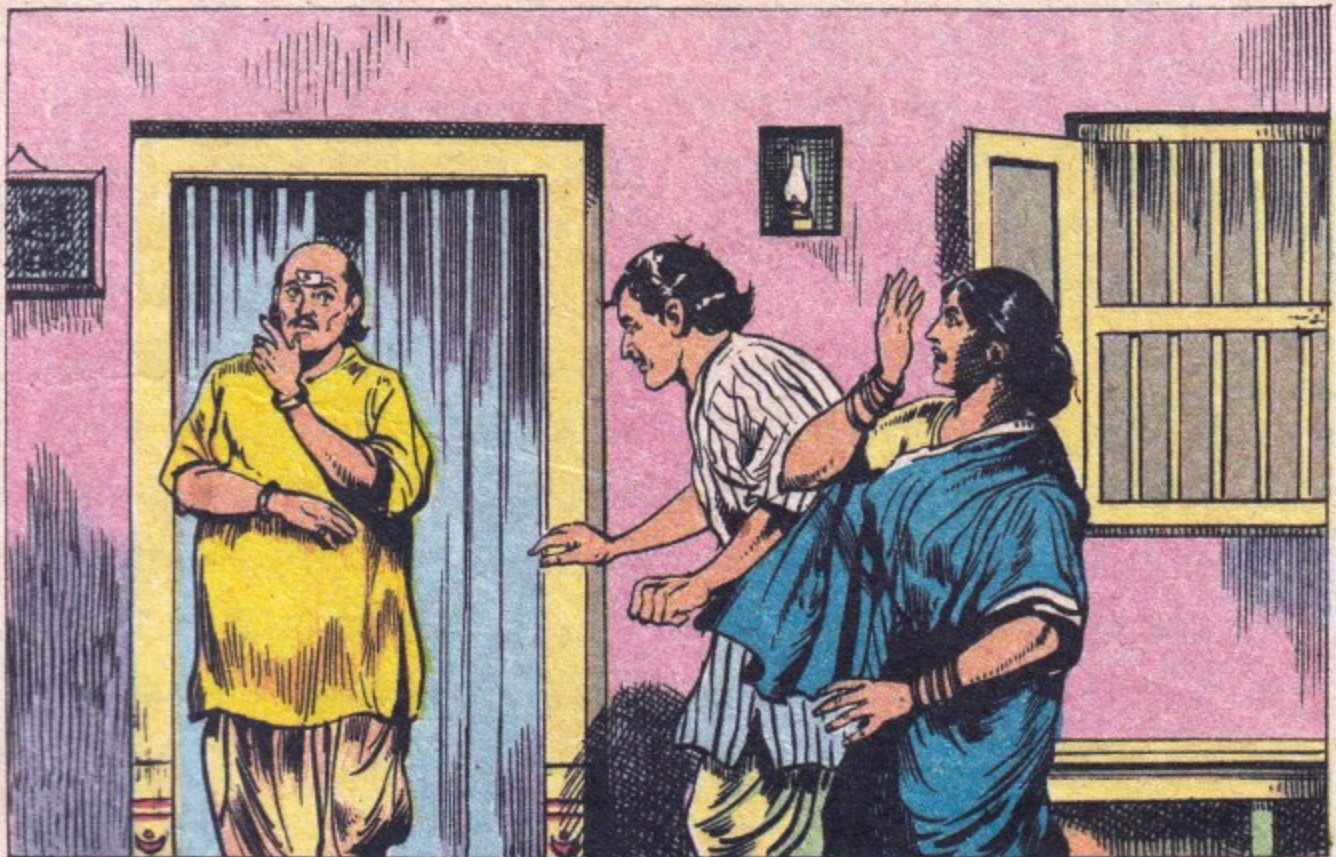
এনেতে বেজৰ ঘৰপৰা কেঁকনি-গেথনিৰ শব্দ উঠাত বেজ ঘৰৰ ভিতৰলৈ

গ'ল। বেজৰ মাকৰ পেটৰ ভিতৰত হেনো জুইৰ দৰে পুৰিছে। বেজে তেওঁৰ মাকক পৰীক্ষা কৰি ক'লে, “শুই থাকা, একো নহ'ব। চিন্তা নাই।”

নবসিংহই ভানুমতীক ক'লে, “চোৱাঁ, এই বেজক ঠিক বেজ যেন লগা নাই মোৰ। ব'লা, আন কাৰোবাৰ কাষ চাপোঁ।”

ভানুমতীক লৈ নবসিংহ তাৰপৰা ওচি যাবলৈ খোজ লোৱাৰ লগে লগে তাৰ বন্ধু হৰবিন্দৰ সৈতে বাটত তাৰ দেখাদেখি। নবসিংহই তাৰ বন্ধুক ক'লে, “তোমাৰ ওচৰত টকা অলপ আছেনে বাক? আছে যদি দিয়া।”

হৰবিন্দই ক'লে, “চোৱাঁ, তুমি যে

কিবা ধৰণৰ বিপাকত পৰি টকা কেইটামান খুজিছা, সেই কথাত মোৰ সন্দেহ নাই। কিন্তু—তুৰ্ভাগ্যৰ কথা, এই মুহূৰ্তত মোৰ জেপত একোৱেই নাই তোমাক দিবৰ জোখাৰে।” এই বুলি কৈ, বন্ধু হৰবিন্দ তাৰপৰা তেতিয়াই গুচি গ’ল।

হৰবিন্দ গুচি যোৱাৰ পাছত নৰসিংহই তাৰ ঘৈণীয়েক ভানুমতীক ক’লে “টকা তাৰ লগত আছিল, কিন্তু সি নিদিলে। মিছলীয়া সি। এটা জুৱাচোৰ।”

এনেতে হঠাৎ হৰবিন্দ উভতি আহিল আৰু আহিয়েই নৰসিংহৰ নেলুত টিপা মাৰি ধৰি ক’লে, “তোৰ ওচৰত যি আছে

তুবন্তে দে, নহ’লে তোক মাৰিয়েই পেলাম।”

হৰবিন্দই কেতিয়াবা এনেকুৱা কৰিব বুলি নৰসিংহই কল্পনাও কৰিব পৰা নাছিল। নৰসিংহ নিধতুৱা যেন হৈ পৰিল।

কিন্তু ভানুমতীয়ে এইবোৰ কথা-কাণ্ডলৈ ঘূৰিও নাচালে। তাইৰ মুখখন তেতিয়াও জুৱে পোৰা দি পুৰি আছিল। তাই তেতিয়াও চিয়’ৰি চিয়’ৰি কৈ আছিল, “মোৰ মুখখনত জুই লাগিল—জুৱে পুৰিছে...মই মৰিলোঁ। এ... ..!”

নৰসিংহই আমনি পাই কৈ উঠিল, “ইমান চিঞৰি নাথাকিবাচোন। তোমাক ভালৰো ভাল বেজৰ ওচৰলৈ লৈ যাম মই। কিন্তু এনেকৈ—ৰাক্ষসীৰ দৰে চিঞৰি থাকিলেনো লৈ যাম কেনেকৈ?”

আৰু নৰসিংহই ‘ৰাক্ষসী’ শব্দটো কোৱাৰ লগে লগেই ভানুমতী ভানুমতী গুচি ৰাক্ষসী হৈ পৰিল। ভানুমতীৰ ৰাক্ষসী মূৰ্তি দেখা পাই চুৰ্তি হেৰাই নৰসিংহই থৰ-কাছুটি হেৰুৱাই ফেটীৰ মূৰ ছিঙা লব দি পলাবলৈ ধৰিলে। আৰু ৰাক্ষসী ভানুমতীও নৰসিংহৰ পিছে পিছে দৌঘল দৌঘলকৈ ডেং মেলি মেলি গৈ থাকিল।

দৌৰি দৌৰি গৈ গৈ ইগাঁও সিগাঁও পাৰ হৈ এগাঁৱৰ এঠাইত নৰসিংহ এখন্তেক ব’ল আৰু সি ঘূৰি চালে। কিন্তু তাত তেতিয়া

ৰাক্ষসী তথা ভানুমতী নাছিল। সি তাৰ পিছফাললৈ ঘূৰি চাই তাত ছজন অপূৰ্ব জ্যোতিষ্মান কপৱান মানুহক স্থিৰভাৱে থিয় হৈ থকা দেখা পালে।

নবসিংহই সেই জ্যোতিষ্মান মানুহ ছজনক সুধিলে, “আপোনালোক কোন—অনুগ্ৰহ কৰি ক’বনে আমাক ?”

“আমি হ’লোঁ — তথাস্ত্ৰ দেৱতা।” সেই মানুহ ছজনে মিচিক-মাচাককৈ হাঁহি হাঁহি ক’লে।

তেতিয়া নবসিংহই বুজি পালে যে সি ভানুমতীক ইমান দিন যিবোৰ গালি পাৰিছিল, বোল-মাত কৰিছিল, সেই-বোৰৰ প্ৰায়বোৰেই ‘তথাস্ত্ৰ দেৱতা’হঁতে কাৰ্য্যকৰী তথা ফলৱতী কৰিছে।

ৰাক্ষসীকপী ভানুমতীও সেই ঠাইলৈ ডেং মেলি মেলি বেগাই আহি আছিল। তাইলৈ আঙুলিয়াই নবসিংহই সেই ‘তথাস্ত্ৰ দেৱতা’ ছজনক ক’লে, “সোৱা

চাওক, মোৰ অভ্যাস মতে সেইজনীক এবাৰ ৰাক্ষসী বুলি কোৱাত সঁচাসঁচিকৈ তাই ৰাক্ষসী হৈ গ’ল। সেইজনী মোৰ পৰিবাৰ। মই কিবা কাঢ়ি কৈছোঁ, আৰু কোনো দিনে মই কাকো গালি নাপাৰোঁ, বোল-মাত নকৰোঁ, কাৰো ছিদিব নধৰোঁ তাইক দয়া কৰি আগৰ দৰে কৰি দিয়ক।” এই বুলি কৈ, নবসিংহই সেই দেৱতা ছজনৰ ভৰিত দীঘল দি পৰিল।

“তথাস্ত্ৰ !”

দেৱতা ছজনে কৈ উঠিল, “লোকৰ মনোবাঞ্ছা পূৰণ কৰাটোৱেই আমাৰ কাম। কিন্তু—জানি থোৱা, ভালে যেনেকৈ ভালক পায়, জাবৰে তেনেকৈ খালক পায়। তেনেকৈ, যিজনে যেনেকৈ পাবলৈ বিচাৰে, আমাৰ ‘তথাস্ত্ৰ’ তেনেকৈয়ে পায়।”

ভানুমতী তৎমুহূৰ্ততে ৰাক্ষসী গুচি আকৌ ভানুমতীজনী হৈ পৰিল, আৰু তথাস্ত্ৰ দেৱতাৰ দ্বাৰা তাৰপৰা অদৃশ্য হ’ল।

নিদয় হ'ল সদয়

অবণ্যৰ দাঁতি কাষৰীয়া গাঁও এখনত এজন চিকাৰী আছিল। প্ৰতিদিন এই চিকাৰীয়ে অবণ্যৰ জন্তু-জানোৱাৰ-বিলাকক নিদয়ভাৱে হত্যা কৰাৰ বাবে তাক বাইজে 'নিদয়' বুলি কৈছিল।

এদিন চিকাৰী 'নিদয়ে' কোনো চিকাৰ নাপাই খঙতে বঙা পৰি গোটেইখন অবণ্যত দপদপাই ফুৰিবলৈ ধৰিলে। তাৰ পাছত, এটি হৰিণা-পোৱালি দেখা পাই, কঁড়িয়াই মাৰি, হৰিণা পোৱালিটোক কান্ধত পেলাই লৈ ঘৰমুৱা হ'ল।

বাটত এগৰাকী সাধুৱে চিকাৰী 'নিদয়'ক ক'লে, "বোপা, তুমি অলপ ব'বাচোন। তোমাৰ কান্ধৰ ওপৰত থকা সেই ক্ষত-বিক্ষত হৰিণা পোৱালিটোক এখন্তেক মাটিৰ ওপৰত থৈ দিয়া।"

সাধুৰ কথাত নিদয়ৰ মন কেনেবাখন হৈ পৰিল। সি হৰিণা পোৱালিটোক বাটৰ ওপৰত শোৱাই থ'লে। সাধুৱে তেওঁৰ কমণ্ডলুৰপৰা অলপ পানী লৈ হৰিণা-পোৱালিটোক গাত ছটিয়াই দিলে। আক লগে লগে পোৱালি হৰিণাটিয়ে মানুহৰ ভাষাৰে কৈ উঠিল, "মোক দয়া কৰি এৰি দিয়ক। মোৰ মা-দেউতাই মোৰ কাৰণে নিশ্চয় কন্দা-কটা কৰি আছে। পুত্ৰশোক অতি ভীষণ শোক।"

হৰিণা-পোৱালিটোক মুখে এই কথা শুনি 'নিদয়'ৰ নিষ্ঠুৰ মনো চঞ্চল হৈ উঠিল। তাৰ মনত পৰিল নিজৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ কথা। আক এই কথা ভবাৰ লগে লগে নিদয়ে পোৱালি হৰিণাটোক তৎক্ষণাত পুনৰ অবণ্যত এৰি দিলে।

তাৰ পাছত সি ঘৰলৈ বুলি খোজ ল'লে।
ঘৰ পাই দেখিলে—ঘৰৰ কোনেও একো
খোৱা নাই। লঘোনীয়া হৈ আছে।

পাছদিনা নিদয়ে এটা প্ৰাণী বধ কৰি,
কান্ধৰ ওপৰত কঢ়িয়াই লৈ ঘৰলৈ গৈ
আছিল। বাটত পুনৰ সেই একেই-
গৰাকী সাধুৰ সৈতে ভেটাভেটি হ'ল।
এইবাবো সাধুৰ অনুৰোধত নিদয়ে চিকাৰ
কৰা জন্তুটোক বাটৰ ওপৰত শোৱাই
দিলে আৰু এইবাবো সাধুৰ কমণ্ডলুৰ
পানী গাত পৰাৰ লগে লগেই মৃত
জন্তুটোৱে মানুহৰ ভাষাৰে কৈ উঠিল,
“মোৰ গৰ্ভৱতী পত্নীৰ কাৰণে খাদ্য বিচাৰি
ওলাইছিলোঁ। মোৰ পত্নী আসন্নপ্ৰসৱ।

এনে সময়ত মোক মাৰি খোৱাটো ধৰ্মৰ
কাম হৈছেনে? এয়েনে মানুহৰ ধৰ্ম?”

লগে লগে নিদয়ৰ মনত পৰিল তাৰ
পত্নীৰ গৰ্ভৱতী হোৱা দিনবোৰৰ কথা।
কিমান যে চিন্তা হৈছিল তাৰ পত্নীলৈ!
কিমান যে ইটো-সিটো কাম কৰিবলগীয়া
হৈছিল সি তাৰ গৰ্ভৱতী পত্নীৰ অলপ
আৰাম-বিৰামৰ কাৰণে!

আৰু সেইদিনাৰ সেই কথা মনত
পৰা মাত্ৰেই সি জন্তুটোক এৰি দিলে
আৰু পোনে পোনেই ঘৰ পালেগৈ।

ঘৰ পাই বৰ বেয়া লাগিল তাৰ।
পত্নী-পুত্ৰ-কন্যা সকলো ঢৰা-লঘোনীয়া হৈ
আছে। এই দৃশ্য দেখা পায়েই নিদয়

তৎক্ষণাৎ সাধুৰ ওচৰলৈ উভতি গ'ল।

নিদয়ে সাধুক ক'লেগৈ, “হে মহাত্মা, আপোনাৰ নিৰ্দেশ পালন কৰি মই মাৰাত্মক বিপদৰ সন্মুখীন হৈছোঁ। মই জীয়াই থকাৰ অৱস্থাতে মোৰ পৰিবাৰ-পৰিজন খাদ্যৰ অভাৱত নাখাই মৰিব— এই ঘটনা মই কেনেকৈ সহ্য কৰিম? গতিকে—মই আপোনাৰ দৃষ্টিৰ সমুখতে আত্মঘাতী হ'ম বুলি স্থিৰ কৰিছোঁ।”

নিদয়ৰ কথাৰ উত্তৰত সাধুৱে হাঁহি মাৰি ক'লে, “মই তোমাক প্ৰাণীহত্যা নকৰিবলৈহে কৈছিলোঁ, তোমাক আত্মহত্যা কৰিবলৈ কোৱা নাছিলোঁ। এই পৃথিৱীত প্ৰাণীহত্যায়েই আহাৰ যোগোৱাৰ একমাত্ৰ উপায় নহয়। জন্তু-জানোৱাৰ চিকাৰ নকৰাকৈও জীয়াই থাকিব পাৰি।”

“সেই উপায় মোক দিয়ক।”

নিদয়ৰ কথাৰ উত্তৰত সাধুৱে পথাৰত চৰি থকা গাই কিছুমানলৈ আঙুলিয়াই

নিৰ্দেশ ক'লে, “এই গাইবিলাকৰ মাজৰপৰা তিনিজনী গাই ঘৰলৈ লৈ যোৱা আৰু পোহ-পাল কৰা। এই গাই তিনিজনীৰপৰা পোৱা গাখীৰেৰেই তুমি পাপৰিয়ালৰে অতি সহজেই জীৱনধাৰণ কৰিব পাৰিবা।”

সাধুৰ কথা অনুসাৰে নিদয়ে তিনিজনী গাই লগত লৈ ঘৰলৈ উভতি গ'ল। নিদয়ে অৰণ্যৰপৰা গাই ধৰি লৈ অহা দেখি গাঁৱৰ ৰাইজে অবাক মানিলে। ৰাইজৰ মনৰ কথাৰ উমান লৈ নিদয়ে গাঁৱৰ ৰাইজক ক'লে, “মই এতিয়াৰপৰা আৰু প্ৰাণীহত্যা নকৰা হ'লোঁ।”

এই ঘটনাৰ পাছৰপৰা, নিদয়ে গাই পুহি, গাখীৰ বেচি কষ্টে-শৃষ্টে কিন্তু যথেষ্ট আনন্দ মনেৰে জীৱন-যাপন কৰি থাকিল। আগলৈ — সেই একালৰ নিদয়, একালত এক ‘সদয়’ তথা আদৰ্শ চৰিত্ৰ মানুহ হিচাপে সমাজত পৰিগণিত হৈছিল।

স্বৰ্গ-উপত্যকা

১০

সাধুৰে

বিনন্দক ক'লে যে

এতিয়াও তেওঁলোক মানৱ-সমাজৰ

সীমাৰ মাজত আছে। এইবোৰ অঞ্চল

হ'ল উত্তম জীৱনযাপনকাৰীসকলৰ বাসস্থান। এই অঞ্চল

পাব হৈ যোৱাৰ পাছতহে প্ৰকৃত জ্ঞানভূমি। সাধুৰ হাতত ধৰি,

এইবোৰ কথা শুনি শুনি, কত দিন কত নিশা যে বিনন্দ গৈ থাকিল—গৈয়েই

থাকিল তাৰ আৱদ্ধ কৰ্তব্যকৰ্ম সম্পাদন কৰিবলৈ। এনেতে হঠাৎ এক বিচিত্ৰ

শব্দ উঠিল আৰু পিছফাললৈ ঘূৰি চাই এক ভয়ানক দৃশ্য দেখি বিনন্দৰ চকুখুৰি

বিস্ফাৰিত হৈ পৰিল। আৰু তাৰ পাছত...

অদূৰতে এক অতল গছৰ, সেই অতল
গছৰৰ ভিতৰত এক বিকৃতমুখ তথা

দেহধাৰী। তাৰ হাতত আছিল এটা

চুঙাৰ নিচিনা বস্তু আৰু তাৰ সমুখত

আছিল ঘূৰণীয়াবিধৰ আন বস্তু এটা।

সেই ঘূৰণীয়াবিধৰ বস্তুটো সি চুঙাৰ

লগত লগাই লৈছিল। চুঙাটোৰ আন

মূৰত সি জোৰে জোৰে ফুৰাই আছিল

আৰু ফুউৱাৰ লগে লগে তাৰপৰা এক

বিচিত্ৰ পোহৰ ওলাইছিল। চুঙাটোৰপৰা

মনোজ্ঞ দাস

ধোঁৱাও বলি আছিল আৰু এই ধোঁৱা-
খিনি সেই বিকৃতদেহীয়ে গিলি পেলাবলৈ
চেষ্টা কৰিছিল। এই বিকৃতদেহীৰ চকু
যুৰি নিমজ্জ অন্ধকাৰত বহি থকা কেঁচাৰ
চকুৰ দৰে তিববিবাইছিল।

“এইবোৰনো কি—?” বিনন্দই সেই
সাধুগৰাকীক সুধিলে।

“এই যে গহ্বৰটো দেখিছা—এই
গহ্বৰ হ’ল স্বপ্নভূমিৰ এটি অংশ। মানুহে
যিমানবিধৰ সপোন দেখে, সকলোবিধৰ
সপোন ইয়াত আছে। একো একোডোখৰ
ঠাইত একো একোবিধৰ সপোনৰ দৃশ্য
পৰিদৃষ্ট হ’ব। এতিয়াই যিটো সপোন

তুমি দেখিলা, সেই সপোনটো হ’ল
মূৰ্খহঁতে দেখা হাজাৰ বছৰীয়া সপোনৰ
সংৰক্ষিত ৰূপ। জ্ঞানীসকলে মূৰ্খবিলাকে
দেখা সপোনৰ বিষয়ে যি ভাবে, তাকে
ইয়াত প্ৰতিফলিত কৰা হৈছে। এনেবোৰ
মাৰাত্মক সপোন দেখাহঁতেহে পৃথিৱীক
বিষাক্ত কৰি তোলে। মূৰ্খহঁতে অৰ্থ
উপাৰ্জনৰ বাবে আওবাট লয়, আনকি
খাত্তবস্তুতো ভেজাল মিহলায়, ছলে-
কৌশলে, বাতাৰাতি সেনীয়েদি সিঁচিবলৈ
বিচাৰে, আনকি সিঁচিব পাৰেও কোনো
কোনোবাই, হঠাৎ ধনী হৈ অহংকাৰত
হৈ উঠে আহৌ বলিয়া। সৌৱা—সৌপিনে
চোৱা, সেই মানুহটোৱে দৌলা-কেঁকোৰা
দিছে। অলপমান আগতে কি আছিল,
আৰু এতিয়া কি হৈছে চোৱা।” সাধুৱে
বিনন্দক ক’লে।

বিনন্দই আকৌ অতল গহ্বৰলৈ
চালে। তাত তেতিয়াও সেই বিকৃত-
দেহীয়ে ধোঁৱা গিলি আছিল, গাহৰিৰ
দৰে হোক-হোকাই আছিল। তাৰ টিলা-
হেন ওখ পেটটো এতিয়া সৰুমুৰা পাহাৰ
এটাৰ দৰে ওখ হৈ উঠিল। তাৰ পাছত
তাৰ দেহ ধেমুভিৰীয়া হৈ পৰিল। আৰু
অকস্মাৎ তাৰ মুখত এক ভয়ংকৰ আতংক
তথা স্মৃতিৰ যাতনাৰ ভয়াবহ তীব্ৰতা

তাৰ সৰ্বদেহত ফুটি উঠিল।

“এই বিকৃতদেহী আৰু অধিক পৰলৈ
জীয়াই থাকিব নোৱাৰিব যেন লাগিছে।”
বিনন্দই এনেবোৰ ভয়াবহ দৃশ্য চাই
কৈ উঠিল।

সাধুৱে লাহেকৈ ক’লে, “ঠিকেই
কৈছা। যিহঁতে আনৰ ভাল হোৱাটো
বাঞ্ছা নকৰে, সেই চকুচৰহাইতে আনকি
বিশুদ্ধ বায়ুও গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰে।
সিহঁত ইমানেই অক্ষম। আৰু শেহান্তৰত
সিহঁতৰ এনে দশাহে হয়গৈ।”

আৰু চাওঁতে চাওঁতে সেই বিকৃতদেহী
গছৰ অতল তললৈ কটা কলগছটোৰ
দৰে বাগৰি পৰি ভৰি-হাত আফালিবলৈ

ধৰিলে। সি যে অল্প পাছত মৰিব,
সেই কথা স্পষ্ট হৈ উঠিল। তাৰ ভয়াবহ
যন্ত্ৰণাৰ দৃশ্য সহ্য কৰিব নোৱাৰি বিনন্দই
মুখ ঘূৰাই ল’লে। আৰু মুখখন ঘূৰাই
লোৱাৰ লগে লগে—আন এটা বিচিত্ৰ
আৰু অত্যন্ত ভয়ংকৰ দৃশ্য চকুত পৰাত
বিনন্দ একেবাৰে বাকাহীন হ’ল।

তাত দেখা গৈছিল এজোপা বিৰাট
বৰগছ। আৰু সীমাহীন অতল গছৰ বৰপৰা
আলোকৰ বেখা কিছুমান সেই বৰগছৰ-
জোপাৰ পিনে প্ৰধাৰিত হৈছিল, যদিও
পোহৰৰ মাত্ৰ এডাল বেখাইহে গছৰ
ওপৰলৈ গতি কৰিব পাৰিছিল। কিন্তু
লগে লগে সেই বৰগছৰ ডালত বহি

থকা কিছুমান বিৰাট বিকট চৰায়ে সিহঁতৰ বিৰাট ডেউকাৰে পোহৰৰ বেথাক বাধা দিবলৈ প্ৰাণপণে চেষ্টা কৰি থাকিল। এই-বোৰ চৰাই দেখাত আছিল অত্যন্ত কুদ্ধ আৰু অতি বীভৎস।

চৰায়ে পোহৰ লুমাৰলৈ চেষ্টা কৰা দেখি বিনন্দই সাধুগৰাকীলৈ জিজ্ঞাসু দৃষ্টিৰে চালে।

সাধুগৰাকীয়ে মিচিকীয়াই হাঁহি মাৰি বিনন্দক ক'লে, “এই পোহৰৰ বেথাবোৰ হ'ল মানুহৰ শান্তি আৰু সুখৰ আকাংক্ষাৰ প্ৰতীক। যিসকল মানুহৰ ইচ্ছা আছে অথচ ক্ষমতা নাই, সেই সকলক পোহৰৰ

বেথা হ'ল সিহঁতৰ প্ৰতীক।”

“কিন্তু এই পোহৰৰ বেথাবিলাকক সেই চৰাইবোৰে বাধা দিছে কিয়?” বিনন্দই সাধুক সুধিলে।

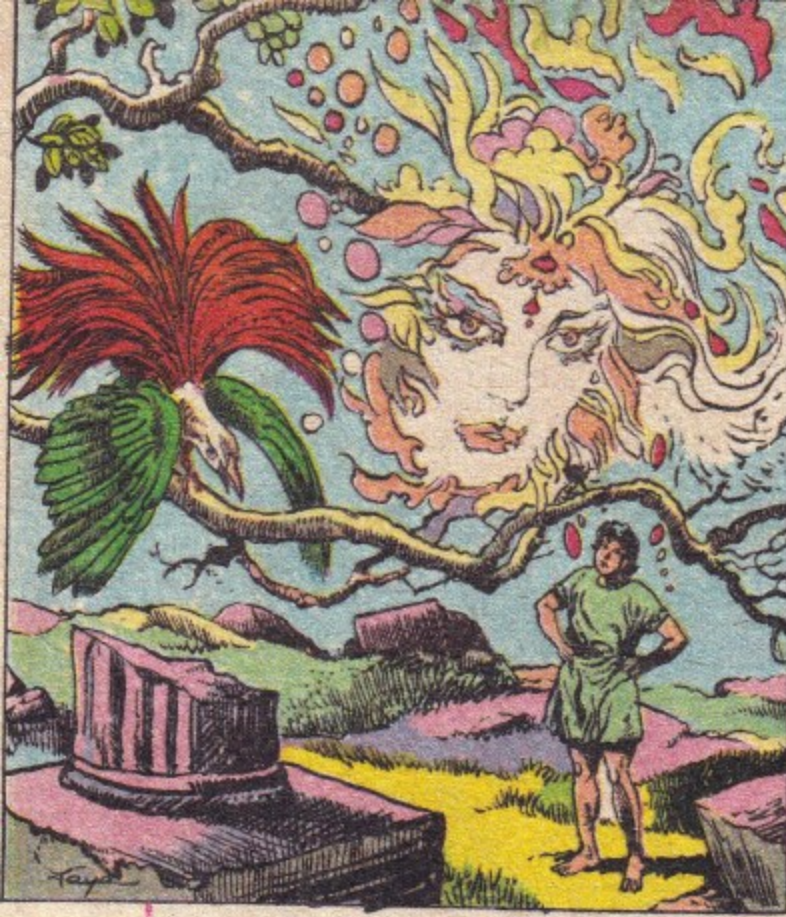
“যিবোৰ দুষ্ট শক্তিয়ে মানুহৰ সুখ-শান্তি সহ কৰিব নোৱাৰে, সেই দুষ্ট-শক্তিবোৰৰ প্ৰতীক হ'ল এই কুংসিং চৰাইবোৰ। এই দুষ্টশক্তিবিলাকক পৰাভূত কৰিবলৈ হ'লে, দমন কৰিবলৈ হ'লে অত্যন্ত ধৈৰ্য আৰু সাহসৰ আৱশ্যক।” ইমানলৈকে কোৱাৰ অত্যন্ত তেওঁ এখন্তেক ব'ল, আৰু পুনৰ ক'লে, “এতিয়া আমি শান্তিভূমিলৈ প্ৰবেশ কৰিম। আৰু সেই শান্তিভূমিলৈ একে জাঁপে—ডেং মেলি পাৰ হ'ব লাগিব। তেনেকৈ পাৰ হ'ব নোৱাৰিবানে?”

“আপোনাৰ অনুগ্ৰহ পালে নিশ্চয় পাৰিম।” বিনন্দই ক'লে।

আৰু সাধুৰ বাক্যক সাৰোগত কৰি বিনন্দই প্ৰচণ্ড শক্তিৰে সেই নিঃসীম অন্ধকাৰ অতল গহ্বৰৰ ওপৰেদি চকু মুদি জাঁপ মাৰি দিলে।

জাঁপ মাৰি দিয়াৰ লগে লগে নিজক ভাবহীন যেন লাগিল বিনন্দৰ। তাৰ পাছত, গহ্বৰৰ ওপৰেদি জাঁপ মাৰি দিয়াৰ অন্তত সি যেতিয়া চকু মেলি

চালে, তেতিয়া বিনন্দই নিজক এখন মনোৰম উদ্যানত থিয় হৈ থকা দেখা পালে। এইখন বিচিত্ৰ উদ্যানত আছিল অসংখ্য বামধনু, আগে কাহানিও নেদেখা বং-বিবড়ী ধুনীয়াৰো ধুনীয়া চৰাই, আৰু তাৰ মূৰৰ ওপৰত, হাতেৰে খামুচি ধৰিব-পৰা উচ্চতাত ওলমি আছিল বিচিত্ৰ বৰণৰ মেঘৰ সমদল! মেঘৰো ইমান যে বৰণ হ'ব পাৰে, সেই কথা বিনন্দই কাহানিও আনকি ভবাও নাছিল।

বিনন্দই 'হঠাৎ আৱিষ্কাৰ কৰিলে যে—তাৰ কাষত সাধুগৰাকী নাই!

সাধাৰণতঃ, সাধুগৰাকী তাৰ কাষত

নাথাকিলে বিনন্দই বৰ অসহায়—নহ'লেও অস্বস্তি অনুভৱ কৰিছিল। কিন্তু এতিয়া তাৰ ভেনেকুৱা উপলব্ধি নহ'ল। বিনন্দই উপলব্ধি কৰিলে যে ইয়াত, এই শান্তি-ভূমিত দুশ্চিন্তা কৰিবলগীয়া একো নাই। বহুকালৰ আগতে, তাৰ বালক-কালতে, যিবোৰ গান গাইছিল সি, যিবোৰ গান গাই সি বিমল আনন্দ উপভোগ কৰিছিল, আজিৰ এই মুহূৰ্তবোৰত সেইবোৰ গান গাবলৈ মন গ'ল তাৰ। আজি অকস্মাৎ তাৰ উপলব্ধি হ'ল, সেই সিদিনাৰ সেইবোৰ গানত জীৱনৰ এক গুঢ় অৰ্থ নিহিত আছিল, আজিও আছে।

আৰু স্থান-কাল পাহৰি, আত্মহাৰা বিনন্দই তাহানিৰ সেই গানবোৰ আনন্দ মনেৰে গাবলৈ ধৰিলে।

কেইটিমান গান গোৱাৰ অন্তত সি হঠাৎ লক্ষ্য কৰিলে যে, তাৰ নিচেই কাষত এজনী ধুনীয়াৰো ধুনীয়া যুৱতী বহি আছে। গান গোৱা বন্ধ কৰি বিনন্দই সেই গানৰ দৰেই অপৰূপ যুৱতীলৈ পলকহীন দৃষ্টিৰে চাই থাকিল। তেতিয়া যুৱতীয়ে প্ৰাৰ্থনাৰ ভংগীৰে হাত যুৰি বিনন্দক ক'লে, “গান বন্ধ নকৰিবা, গান গোৱা...গাই থাকা...। মোৰ হিয়াভৰা অনুৰোধ—তুমি গান গাই থাকা...”

এয়া আছিল বিনন্দৰ জীৱনৰ এক
বিশ্ময়কৰ মুহূৰ্ত। হঠাৎ তাৰ মুখৰপৰা
ওলাই আহিল, “কেনে অপকপা! অপূৰ্ব!”

“যদিও প্ৰথম দেখা, তথাপি—তথাপি
তুমি মোৰ চিৰ-চিনাকি। তুমি ফোনোবা-
দিনা সেই স্বৰ্ণ-উপত্যকালৈ গৈছিলানে?”
পুনৰ বিনন্দয়েই ক’লে।

বিনন্দৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত যুৱতীয়ে হাঁহো
হাঁহো যেন কৰি ক’লে, “নহয়, এই
ভূমিৰ বাহিৰে ক’লৈকো যাবলগা হোৱা
নাই। এই ভূমি তোমাৰ ভাল লগা
নাইনে? এই ভূমিৰ শাস্ত দৃশ্যৰলীয়ে
তোমাক আনন্দিত কৰি তোলা নাইনে?”

“নিশ্চয়। এই কথা কোৱাত কণমানো
দ্বিধা নাই মোৰ, যে মই এনেহেন মনো-
মোহাসুন্দৰী ভূমিলৈ আগে কাহানিও যোৱা
মনত নপৰে। পিছে—এতিয়া এটা বিশেষ
কথা মোৰ মনত পৰিছে। মই ৰাজধানীৰ-
পৰা ওলাই কেতিয়াবা কেতিয়াবা অবণ্যৰ
মাজত অনাই-বনাই ফুৰিছিলোঁ। তেতিয়া,
কেতিয়াবা কেতিয়াবা এজনী চৰায়ে
কোৱা এষাৰ কথা এতিয়া মনত পৰিছে
মোৰ। চৰাইজনীয়ে কৈছিল যে বহু
দূৰৰ উদ্ভান এখনত এজনী সুন্দৰী যুৱবাণী
আছে! তেতিয়া সেই কথা শুনি মোৰ
মনৰ দাপোণত যিজনী কল্পনাৰ যুৱবাণীক

দেখা পাইছিলোঁ, সেই সুন্দৰী যুৱবাণীৰ
মুখ তোমাৰ এই মুখতে প্ৰতিফলিত!”
বিনন্দই যুৱতীক ক’লে।

“হয়নে? —তোমাৰ কল্পনা নিতুল, মই
এই ভূমিৰ যুৱবাণী। মই নিদ্ৰিত অৱস্থাত
বহুকাল ধৰি যি গান শুনি আছিলোঁ,
সেই গান শুনিলোঁ আজি তোমাৰ কণ্ঠত।
মই এই গান গাবলৈ কত যে চেষ্টা
কৰিছিলোঁ, নোৱাৰিলোঁ। আমাৰ এই
শান্তিভূমিৰ বাহিৰত হেনো এগৰাকী দেৱতা
আছে, সেই দেৱতাৰ বৰ লাভ নকৰালৈকে
হেনো এই গান গাব নোৱাৰি। কিন্তু
এই ভূমিৰ কোনো অধিবাসীয়ে সেই

দেৱতাৰ কাষ চাপিব নোৱাৰিব। কথাষাৰ
হুঃখপ্ৰদ, কিন্তু সত্য।” যুৱবাণীয়ে ক’লে।

“মই কেৱল গানহে গাইছোঁ, আম
একো কৰিব পৰা নাই।” বিনন্দই ক’লে।

“কিন্তু তোমাৰ এই গান মই এৰাৰ—
এটিবাৰ মাথোন গাব পৰাহেঁতেন মই
ধন্য মানিলোহেঁতেন।” যুৱবাণীয়ে ক’লে।

“তোমাৰ কণ্ঠস্বৰ ইমান যে শুৱলা!
তথাপি তুমি গান নোগোৱা কিয়?”
বিনন্দই যুৱবাণীক সুধিলে।

“আমাৰ এই ভূমিত কোনেও গান
গাব নোৱাৰে। আক—আমাৰ ইয়াত
মোৰ বাহিৰে কোনেও গান গাবলৈকো
ইচ্ছা নকৰে।” যুৱবাণীয়ে ক’লে।

বিনন্দই ক’লে, “হে যুৱবাণী, তুমি
যিগৰাকী দেৱতাৰ কথা কৈছা, সেই
দেৱতাগৰাকীক দৰ্শন কৰাৰ মনেৰেহে
মই ইয়ালৈ আহিছোঁ। কিন্তু কেনেকৈ
যে তেওঁৰ দৰ্শন লাভ কৰিব পাৰিম,

মই একো নাজানো। তুমি যদি সেই
দেৱতাগৰাকীৰ ওচৰলৈ যোৱাৰ উপায়
মোক কৈ দিয়া, মই তোমাক গান গাব
পৰা বৰ তেওঁৰপৰা খুজি আনি দিম।”

“শুনা তেন্তে—।” যুৱবাণীয়ে ক’লে,
“নীল পৰ্বতৰ শিখৰত এজোপা বিচিত্ৰ
বিবিধ দেখা পাবা। সেই বিবিধজোপাত
বহুবি মাত্ৰ এবাৰকৈ এটি বঙা বৰণীয়া
ফল ওপজে। সেই ফলটোক ‘নক্ষত্ৰ
ফল’ বুলি কোৱা হয়। সেই ফল ভক্ষণ
কৰা সকলেহে এই ভূমি অতিক্ৰমি দেৱতাৰ
বাসস্থান পাব পাৰেগৈ।”

“তেনেহ’লে — তুমি সেই ফল কিয়
নাখালা?” বিনন্দই অৰাক হৈ সুধিলে।

আক যুৱবাণীয়ে বিনন্দৰ কথাৰ উত্তৰ
দিবলৈ নোপাওঁতেই ধুনীয়াৰো ধুনীয়া
বিচিত্ৰ এটি হৰিণা-পোৱালি কাঁড়ৰ গতিৰে
চেকুৰি অহা দেখি ছয়ো সেই পিনে
ব’ লাগি চাই ব’ল। [অহা সংখ্যাত]

আটাইতকৈ শ্ৰেষ্ঠ অস্ত্ৰ

প্ৰতিজ্ঞাবদ্ধ বজা বিক্ৰমাদিত্য পুনৰ সেই গছজোপাৰ ওচৰলৈ উভতি গ'ল আৰু গছৰ ডালত ওলমি থকা শ'টো নমাই আনি, কান্ধত পেলাই লৈ নীৰৱ-নিমাতে মৰিশালিলৈ বুলি গৈ থাকিল। তেতিয়া শ'ৰ মাজত থকা বেতালে কৈ উঠিল, “হে বজা, তুমি নিশ্চয় কিবা এটা কঠিন ব্ৰত পালিছা। নহ'লে—এগৰাকী বজা হৈও যুগ যুগ ধৰি ইমান কঠোৰ শ্ৰম কৰি আছানো কেনেকৈ? এই প্ৰসংগত মহাৰাজ নাগেন্দ্ৰবৰ্মাৰ কথা মোৰ মনত পৰিছে। এতিয়া মই মহাৰাজ নাগেন্দ্ৰৰ কাহিনী তোমাক ক'ম। এই কাহিনী শুনি শুনি গৈ থাকিলে—আন একো উপকাৰ হওক-নওক, তোমাৰ পথশ্ৰম নিশ্চয় কথঞ্চিত লাঘৱ হ'ব।” এই বুলি কৈ, বেতালে ক'বলৈ ধৰিলে :

‘বেতাল-কথা’

মলয়দেশত নাগেন্দ্ৰবৰ্মা নামৰ এগৰাকী
ৰজা আছিল। মহাৰাজ নাগেন্দ্ৰৰ শাসন-
কালত এসময়ত দেশত চুৰি-ডকাইতি লুট-
পাত, হত্যাকাণ্ড আদি পুৰাদমে চলি
থাকিল। মহাৰাজ নাগেন্দ্ৰই হঠাৎ এনে-
বোৰ কাণ্ডৰ প্ৰাচুৰ্য্য হোৱাত অনুসন্ধান
কৰি জানিব পাৰিলে যে—সিন্ধুদেশৰ
চোৰাংচোৱাইঁত মলয়দেশত সোমাই
আহি এইবোৰ কাণ্ড কৰি আছে।
এইবোৰক দমন কৰিবলৈ তেওঁৰ মহা-
মন্ত্ৰীৰ সৈতে আলোচনা কৰি থাকোঁতে
ৰজাৰ প্ৰধান প্ৰহৰীয়ে ৰজাক ক'লেহি
যে এগৰাকী বিদেশী বেপাৰীয়ে মহাৰাজৰ

দৰ্শন প্ৰাৰ্থনা কৰি বৈ আছে। এই কথা
শুনি ৰজাই সেই বিদেশী বেপাৰীক
তাতে লৈ আহিবলৈ ক'লে।

ৰজা নাগেন্দ্ৰক সেই বিদেশী বেপাৰী-
জনে ক'লে, “মহাৰাজ, মই কছোজদেশৰ
বাণিজ্য কৰাৰ মনেৰেই
আপোনাৰ দেশলৈ আহিছোঁ। আহিয়েই
এই দেশত শাসন-শৃংখলাৰ অৱনতিৰ কথা
শুনি, উপলব্ধি কৰি আপোনাৰ ওচৰত
এক বিশেষ অস্ত্ৰ বিক্ৰি কৰাৰ কথা
ভাবিছোঁ। এয়া চাওক মহাৰাজ, সেই
অস্ত্ৰ।” এই বুলি কৈ, দীঘল ফোপোলা
চুঙা এটা সেই বেপাৰীজনে ৰজাক দিলে।

বেপাৰীয়ে ক'লে, “মহাৰাজ, এই
চুঙাটোৰ তলৰ ফালে একেবাৰে সৰু
যন্ত্ৰ এটা আছে। সেই যন্ত্ৰটোত লাহেকৈ
টিপা এটা মাৰিলেই বেজিৰ দৰে কাঁইট
এডাল ওলাব। এই কাঁইটে যাক বিদ্ধিব,
সি তৎক্ষণাত্ মৰিব।”

ৰজা নাগেন্দ্ৰই বেপাৰীজনক কিবা
ক'বলৈ মুখ মেলোঁতেই তেওঁৰ মহানম্ৰীয়ে
কৈ উঠিল, “মহাৰাজ, এই যন্ত্ৰটো ইয়াতে
থাকক, আক বেপাৰীক দুই-এদিনৰ পাছত
আহিবলৈ কওক। আমি ইতিমধ্যে এই
চুঙাৰ ভাল-বেয়া পৰীক্ষা কৰি চাম।”

মন্ত্ৰীৰ কথামতে ৰজাই বেপাৰীজনক

হুদিনৰ পাছত আহিবলৈ ক'লে। চুঙাকপী
অস্ত্ৰটো বজাৰ ওচৰত থাকিল।

মাজনিশা কিবা এটা শব্দ শুনি মহাবাজ
নাগেন্দ্ৰ সাৰ পাই গ'ল। সাৰ পাই তেওঁ
কৈ উঠিল, “কোন? কোননো তাত?”

ডেগাৰ টোঁৱাই ছটা মুখাপিকা
মানুহ বজাৰ পিনে আগুৱাই গৈ থাকিল।
আক লগে লগে বজাৰ মনত পৰিল সেই
চুঙাৰ কথা। তেওঁ তেওঁৰ মূৰ-শিতানৰ
তলত থৈ দিয়া চুঙাটো উলিয়াই আনি
মাৰি দিলে টিপা। লগে লগে মুখাপিকা
ছটাই আৰ্ত্তনাদ কৰি লুটি খাই পৰিল।

এই ছটা মুখাপিকাৰ আৰ্ত্তনাদ শুনি
অন্তান্ত প্ৰহৰী লৰি আহিল। প্ৰহৰীহঁতে
মুখাপিকা ছটাৰ মুখা গুচাই লোৱাত দেখা
গ'ল যে সিহঁত ছয়োটাই আছিল স্বয়ং
মহাবাজৰ দেহবন্ধী!

দ্বিতীয় দিনা—সেই বেপাৰীজন বজাৰ
কাষ চাপিল। বজাই ক'লে, “তোমাৰ এই
চুঙা সঁচাসঁচিকৈ বৰ চোকা অস্ত্ৰ। এনেকুৱা
চুঙা মোক কেইহাজাৰমান লাগে।”

বেপাৰীজনে বৰ ভাল পাই ক'লে,
“মহাবাজ! এই অস্ত্ৰ আপোনাৰ ইয়াতে—
অৰ্থাৎ ৰাজধানীত বহিয়েই বনাম। মোক
প্ৰয়োজনৰ জোখাবে ধন আৰু মানুহ দিব
লাগিব। প্ৰতিটোৰ অস্ত্ৰৰ বাবে মই

যিমান খুজিম, সিমানেই মুদ্ৰা দিব।”

এইবাবো, বজাই বেপাৰীক একো
ক'বলৈ নোপাওঁতেই মহামন্ত্ৰীয়ে কৈ উঠিল,
“মহাবাজ, মই বেপাৰীক ছুই-এটা কথা
শুধিব খুজিছোঁ। তাৰ পাছত আপুনি
এই অস্ত্ৰ কিনাৰ চুক্তি কৰিব।”

মহামন্ত্ৰীয়ে এই বেপাৰীজনক প্ৰশ্ন
কৰিলে, “তোমাৰ দেশত কিমান মানুহে
এই চুঙাকপী অস্ত্ৰ বনায়?”

“কেইবাশও আছে; কিন্তু সত্তাহতে
তেওঁলোক বৰ বিমোৰত পৰিছে।”
বেপাৰীজনে মহামন্ত্ৰীক ক'লে।

“কিয়—?” মহামন্ত্ৰীয়ে শুধিলে।

“কিয়নো—আমাৰ দেশৰ বজাই এই
অস্ত্ৰৰ নিৰ্মাণ দেশত সম্পূৰ্ণ নিষিদ্ধ
কৰিলে।” বেপাৰীয়ে ক’লে।

“কিন্তু তোমালোকৰ বজাৰ শত্ৰু
নাইনে?” মহামন্ত্ৰীয়ে সুধিলে।

“আছে। নিশ্চয় আছে। শত্ৰুহীন
দেশ—ডিমকৰ ফুলৰ দৰেই — অসম্ভৱ
কথা।” বণিজ্জাৰে ক’লে।

“তোমালোকৰ দেশত অৰাজক অৱস্থা
কেতিয়াও নহয়নে?” মহামন্ত্ৰীয়ে সুধিলে।

“অৰাজক অৱস্থা কম-বেছি সকলো
দেশতে হয়। আমাৰ দেশতো নোহোৱা
নহয়।” বেপাৰীয়ে মহামন্ত্ৰীক ক’লে।

তাৰ পাছত মহামন্ত্ৰীয়ে মহাবাজ
নাগেন্দ্ৰক ক’লে, “মহাবাজ! শুনিলে
নে — কছোজদেশৰ বজাই এই চুঙা
মাৰণাস্ত্ৰৰ নিৰ্মাণ তেওঁৰ দেশত নিষিদ্ধ
কৰিছে। এতিয়া—সেই দেশৰ প্ৰজা
এজনে আমাৰ দেশতে সেই নিষিদ্ধ অস্ত্ৰ
নিৰ্মাণ কৰি আমাৰ ওচৰত বিক্ৰি কৰিব!”

মহাবাজ নাগেন্দ্ৰবৰ্মাদেৱে তেওঁৰ
মহামন্ত্ৰীৰ কথাখিনি অনুধাৱন কৰিবলৈ
অলপ সময় ল’লে। তাৰ পাছত তেওঁ
সেই চুঙাটো বেপাৰীজনক ওভোতাই
দি ক’লে, “এই বণিজ্জাৰক আমাৰ দেশৰ-
পৰা এই মুহূৰ্ততে বহিষ্কাৰ কৰা হওক।”
মহামন্ত্ৰীয়ে বজাৰ আদেশ পালন কৰিলে।

এই ঘটনাৰ সাতদিনৰ অহুত সিদ্ধ-
দেশৰ চোৰাংচোৱাকপী চোৰ-ডকাইতহঁতক
ধৰিবলৈ ছদ্মবেশ ধাৰণ কৰি বজা নিজেই
ওলাল আৰু বিভিন্ন কৌশলৰ চোৰ-
ডকাইতবিলাকক ধৰি দেশৰ প্ৰজাৰ মনত
আস্থাৰ ভাব সৃষ্টি কৰিলে। পাছত,
দেশৰ প্ৰজাবৰ্গয়ো চোৰ-ডকাইতবিলাকক
ধৰি বজাৰ প্ৰহৰীহঁতৰ হাতত গটাই দিবলৈ
ধৰিলে। এইদৰে কিছুদিন চলাৰ পাছত
দেশত শান্তি-শৃংখলা প্ৰতিষ্ঠিত হ’ল।

এই কাহিনী কোৱাৰ অন্তত বেতালে
ক’লে, “হে বজা বিক্ৰমাদিত্য, মহাবাজ

নাগেন্দ্ৰবৰ্মাদেৱে বিদেশী বণিজ্যৰপৰা
অস্ত্ৰ কিনিব খুজিছিল। কিন্তু—মহামন্ত্ৰীৰ
কথাত সেই পৰিকল্পনা পৰিত্যাগ কৰি
চোৰ-ডকাইত ধৰিবলৈ নিজেই ছদ্মবেশত
ওলাইছিল কিয়? মোৰ এই প্ৰশ্নৰ সঠিক
উত্তৰ জানিও যদি সঠিককৈ নোকোৱা,
তেনেহ'লে তোমাৰমূৰফাটিচাৰিফাল হ'ব।”

বেতালৰ প্ৰশ্নৰ উত্তৰত বিক্ৰমাদিত্যই
বেতালক ক'লে, “কেৱল মহামন্ত্ৰীৰ কথাত
নহয়, মহাৰাজ নাগেন্দ্ৰই অন্য কথা এটা
ভাবিও বিদেশী বণিজ্যৰপৰা চুঙা তথা
মাৰণাস্ত্ৰ নিকিনা হ'ল। মহামন্ত্ৰীয়ে সেই
সেই বণিজ্যক তাৰ নিজৰ দেশৰ কথা
সোধাত বণিজ্যৰে যিবোৰ উত্তৰ দিছিল,
সেই উত্তৰসমূহৰ মাজত দুটা কথাই বজাৰ
মনত দ সঁচ বহুৱাইছিল। এটা কথা
হ'ল: শত্ৰুহীন দেশ নাই, অন্য কথাটো
হ'ল: প্ৰতিখন দেশতে অৰাজকতাৰ
অস্তিত্ব আছে। এই কথা দুটাই মহাৰাজ

নাগেন্দ্ৰৰ মনত মন্ত্ৰৰ প্ৰভাৱৰ দৰে ক্ৰিয়া
কৰিছিল। আৰু—এই অস্ত্ৰ হাজাৰ হাজাৰ
প্ৰজাৰ হাতত দিয়াৰ যি-পৰিকল্পনা বজাই
কৰিছিল, সেই পৰিকল্পনাৰ যে এটা
ভয়ানক বিপৰ্য্যয়গত পৰিণাম হ'ব পাৰে,
এদিন যে হাজাৰ হাজাৰ অস্ত্ৰ প্ৰজাই
তেওঁৰ বিৰুদ্ধেও প্ৰয়োগ কৰিব পাৰে,
সেই কথাটোও মহাৰাজে উপলব্ধি কৰিব
পাৰিছিল। তাৰ পাছত তেওঁ ছদ্মবেশ
ধাৰণ কৰি, কিছুমান চোৰ-ডকাইত নিজেই
ধৰি, প্ৰজাবৰ্গৰ মনত উৎসাহ-উদ্ধাপনা
সৃষ্টি কৰিছিল, যাৰ ফলত প্ৰজাবৰ্গই
চোৰ-ডকাইতবিলাকক ধৰিছিল। যি-
কোনো অস্ত্ৰতকৈ যে জনশক্তিয়েই শ্ৰেষ্ঠ
অস্ত্ৰ, সেই কথাৰ হিচাপ কৰাত মহাৰাজ
নাগেন্দ্ৰই অলপো ভুল কৰা নাছিল।”

বিক্ৰমাদিত্যই এই কথা কোৱাৰ লগে
লগেই বেতালে শ'টো লৈ পুনৰ সেই
গছজোপাৰ ওচৰলৈ উভতি গ'ল। [কল্পিত

অদাত্য পাতক

ধর্মপুৰ নামৰ গাঁৱত আছিল সোমনাথ নামৰ এজন গেলামালৰ দোকানী।

সোমনাথৰ ঘৈণীয়েকৰ নাম আছিল কামেশ্বৰী। কামেশ্বৰীৰ আছিল প্ৰবল পতিভক্তি। তাইৰ স্বামীজ্ঞান-স্বামীধ্যান।

এদিন ছপৰীয়াৰ পৰতে সোমনাথহঁতৰ ঘৰৰ আগত থিয় হৈ থকা কৃপাসিদ্ধ নামৰ সাধু এগৰাকীয়ে সোমনাথক ক'লে, “মই আজি আপোনালোক আলহী।”

সোমনাথে সাধুগৰাকীলৈ চাই ভাবিলে: এই সাধু সাধাৰণ সাধু নহ'বও পাৰে। সি সাধুক ঘৰৰ ভিতৰলৈ আদৰি লৈ গ'ল আৰু পৰিপাটিকৈ ভোজন কৰালে।

খোৱা-লোৱাৰ অন্তত সাধুৱে সোমনাথক ক'লে, “বোপা, তোমাৰ অতিথি-সেৱাত মই মুগ্ধ হৈছোঁ। তোমাক কি

লাগে, ভাবি-চিন্তি কোৱা। তোমাৰ সাধ্যত যি কুলাব, তাকে ক'বা। অসম্ভৱ কিবা নক'বা—সাধ্যৰ বাহিৰত নুখুজিবা।”

সোমনাথে অলপ পৰলৈ চিন্তা কৰি ক'লে, “প্ৰভু, মই বহু দিন ধৰি বেহা-বেপাৰ কৰি আছোঁ, কিন্তু উন্নতি কৰিব পৰা নাই। দাৰিদ্ৰ্যৰ মাজেদি দিন কটাব লাগে। মোক এই অৱস্থাৰপৰা মুক্তি দিয়ে যদি—বৰ ভাল পাম।”

“তথাস্তু। আজিবেপৰাই তোমাৰ দাৰিদ্ৰ্যৰ যাতনা গুচিব। দহ বছৰৰ অন্তত মই আকৌ ইয়ালৈ আহিম।” এই বুলি কৈ, সাধু গুচি গ'ল।

সিদিনাবেপৰাই ব্যৱসায়ৰ ক্ষেত্ৰত সোমনাথৰ উন্নতি পৰিলক্ষিত হ'ল। ক্ৰমে গেলামালৰ দোকান গুচি সোণৰ

অলংকাৰৰ দোকান হ'ল।

এইদৰে দহ বছৰ পাৰ হ'ল।

দহ বছৰৰ অন্তত সেই সাধুগৰাকী
এদিন সোমনাথৰ ঘৰলৈ গ'ল। সোমনাথে
সাধুক অত্যন্ত শ্ৰদ্ধাৰে সৈতে আখেৰেখে
বহুৱাই সুবাক্য-সুখাত্তবে আদৰিলে।

তাৰ পাছত সাধুৱে সোমনাথক ক'লে,
“মই দহবছৰৰ আগতে তোমালোকৰ ঘৰলৈ
এবাৰ আহিছিলোঁ। এতিয়াও যদি তোমাৰ
কোনো ইচ্ছা অপূৰণ হৈ আছে, কোৱা
মোক, মই পূৰণ কৰিম। কিন্তু এটা
কথা মনত ৰাখিবা। এইবাৰ যদি তোমাৰ
কোনো ইচ্ছা মই পূৰণ কৰোঁ, তেনেহ'লে
যোৱাবাৰৰখিনি আৰু কাৰ্য্যকৰী নহ'ব।

গতিকে—যি কৰিবা যিখুজিবা, ভাবি-
চিন্তি খুজিবা।”

“প্ৰভু, এতিয়া মোৰ ধন-সম্পদ যিমানেই
নাথাকক লাগিলে, সেই সম্পদ ভোগ
কৰোঁতা নাই। আৰু ধন সম্পদ মোক
নালাগে, লাগে সন্তান।” সোমনাথেক'লে।

সোমনাথৰ কথা শুনি সাধুৱে তেওঁৰ
হাঁহি ৰখাই ক'লে, “তুমি এজন অভিজ্ঞ
বেপাৰী। গতিকে—ধন অৰ্জাৰ বাবে
আনৰ সহায় নহ'লেও হ'ব তোমাৰ।
সেই দেখি কওঁ, তুমি যদি কোনোবা
ছথীয়া ল'ৰাক তোলনীয়া হিচাপে লোৱা,
কিজানি সকলোফালৰেপৰাই কথাটো
ভাল হ'ব। তোমাৰ সন্তান নথকাৰ

হুখো পাতলিব, আৰু একেলগে তোমাৰ
হুয়োটা ইচ্ছা পূৰণ হ'ব, সুখে-সন্তোষে
কাল কটাব পাৰিবা।”

সোমনাথৰ যেনিবা চিন্তিত হৈ উঠিল।
তাৰ পাছত সি সাধুক ক'লে, “প্ৰভু,
মই যে আপোনাৰপৰা কি বৰ খুজিম,
আপুনিয়েই কৈ দিয়ক। মই—একোৱেই
স্থিৰ কৰিব পৰা নাই।”

“চোৱাঁ বোপা, তোমাৰ ইচ্ছা পূৰণতহে
তোমাৰ শান্তি হ'ব। আন কাৰোবাৰ
ইচ্ছা—আনকি মোৰ ইচ্ছাও ইচ্ছামতে
তোমাৰ ওপৰত জাপি দিব নোৱাৰি।
কথাতে বোলে — আখা ইচ্ছাই চক।
তোমাৰ ইচ্ছা আৰু মোৰ ক্ষমতাৰ মিল
হ'লেই সমিল-মিল, নহলে হ'বগৈ থিয়
কিল। গতিকে—তুমি তোমাৰ ইচ্ছামতে
খোজা, মই মোৰ ইচ্ছামতে দিম।”

সাধুৰ সাৰকথা শুনি সোমনাথৰ মন
উগল-থুগল হ'ল। ভাবি ভাবি সোমনাথে

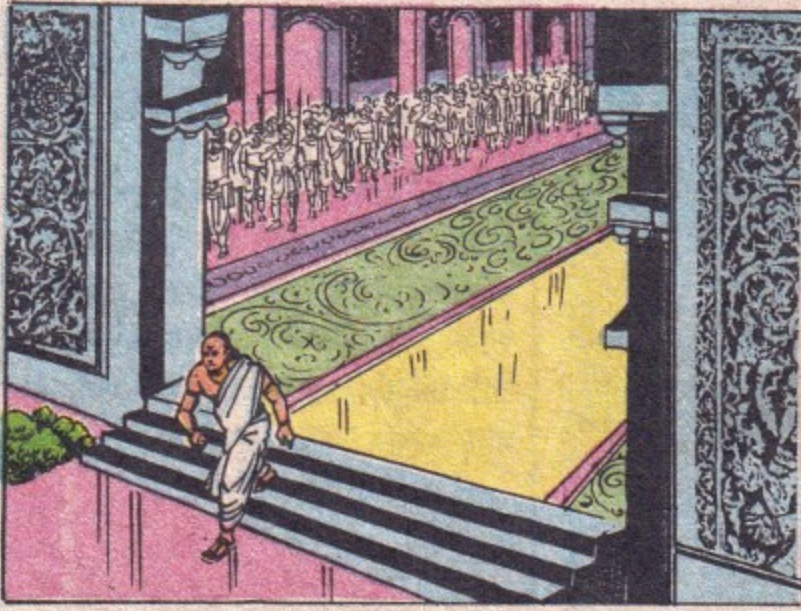
এই কথাটো বঢ়িয়াকৈ বুজি পালে যে
তাৰ মনৰ ক'ৰবাত এক অজান অতৃপ্তিয়ে
দ'লৈকে শিপা মেলিছে।

সোমনাথে বিনম্ৰভাৱে ক'লে, “প্ৰভু,
মোৰ মনৰ বাসনা যে এতিয়া পূৰণ কৰা
প্ৰয়োজন—মনৰ অতৃপ্তি দূৰ কৰা আৱশ্যক
সেই কথা মই বুজি পাইছোঁ।”

তেতিয়া সাধুৱে হাঁহি হাঁহি ক'লে,
“এই মুহূৰ্ততবেপৰাই তোমাৰ মনৰ বাসনা
পূৰিব, অতৃপ্তি গুচিব। তুমি যি কাম
কৰি আছা, তাৰে মাজত তুমি তৃপ্তিৰ
সন্ধান পাবা।” এই বুলি কৈ, সাধু
তৎক্ষণাৎ তাৰপৰা গুচি গ'ল।

তেতিয়াৰপৰা সোমনাথৰ মনত আৰু
কোনোবিধৰ অতৃপ্তি নাছিল। দুখীয়া-
নিছলাহঁতকে তাৰ সন্তানৱৎ ভাবি, সিহঁতৰ
সেৱা কৰি, অদাত্য পাতক হোৱাৰপৰা
সোমনাথ বক্ষা পৰিছিল, আৰু মনত
অপাৰ শান্তি লভিছিল।

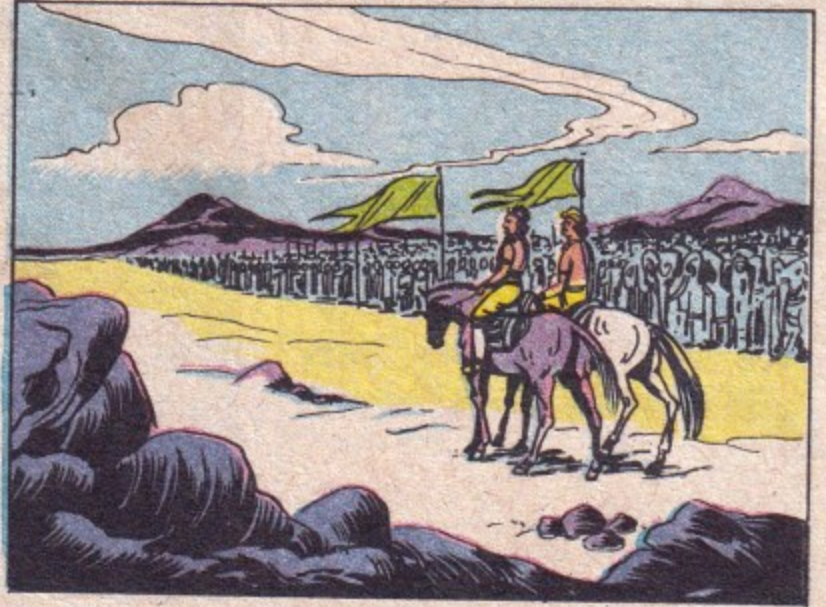

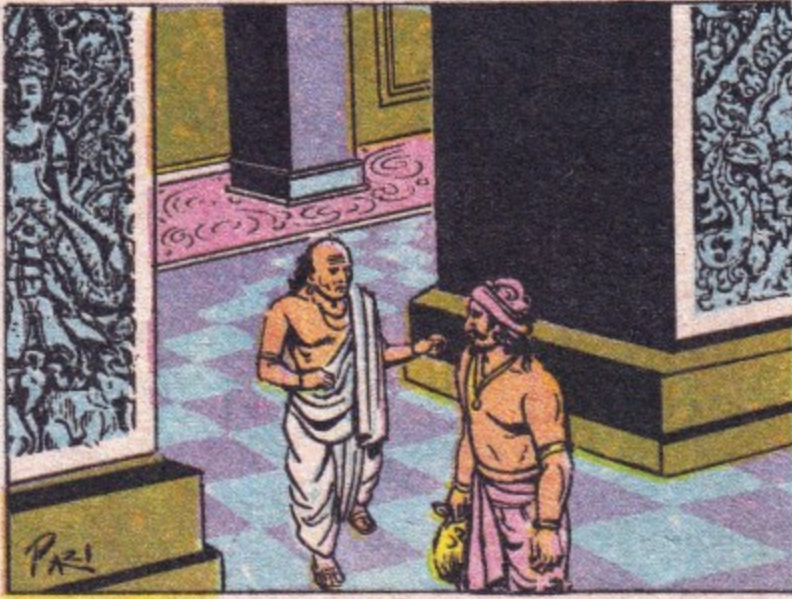
নন্দ আৰু মৌৰ্য-৪

নন্দ মন্ত্ৰী বান্ধসক নিজৰ ফলীয়া কৰাৰ মনেৰে কুটনীতিজ্ঞ চাণক্যই চন্দ্ৰগুপ্তৰ সৈতে বিৰোধা-বিৰোধি হোৱাৰ ভাও জুৰিলে আৰু চন্দ্ৰগুপ্তক পৰিত্যাগ কৰি ৰাজসভা এৰি যোৱাৰ ভাও দিলে।

চন্দ্ৰগুপ্তৰ সৈতে চাণক্যৰ বিৰোধৰ বাতৰি বায়ুবেগে বিয়পি পৰিল। কথাটো পৰ্বত-পুত্ৰ মলয়কেতুৰো কাণত পৰিল। আৰু লগে লগে মলয়কেতুৱে বান্ধসৰ লগ লাগি পাটলিপুত্ৰ আক্ৰমণ কৰিবলৈ গোপনভাৱে যো-জা কৰি থাকিল।

আৰু ঠিক তেতিয়াই, মলয়কেতুৰ মনত বিভ্ৰান্তিৰ সৃষ্টি কৰিবলৈ চাণক্যই বান্ধসৰ নামাংকিত বিশেষ চিঠি এখন মলয়কেতুলৈ কোঁশলেৰে পঠিয়াই দিলে। চিঠিখন আছিল চন্দ্ৰগুপ্তলৈ বান্ধসে লিখা এখন সম্পূৰ্ণ নকলী চিঠি, যিখন আচলতে চাণক্যই লিখিছিল। চিঠিখন পঢ়ি মলয়কেতু হুচলিত হ'ল।

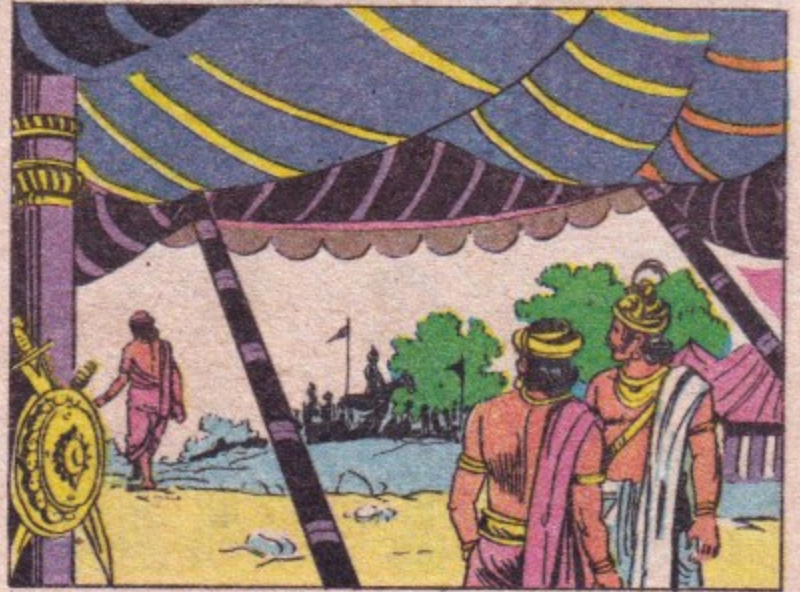
চাণক্যই ৰাক্ষসৰ ছিলামোহৰ কোঁশলৰে
সংগ্ৰহ কৰি সেই নকলী চিঠিখনত
ৰাক্ষসৰ নামত ছিলামোহৰ কৰিছিল
আৰু সেই নকলী চিঠিখনকে আচল
চিঠি হিচাপে চোৰাংচোৱাৰ যোগেদি
মলয়কেতুলৈ পঠিয়াই দিছিল।

চাণক্যৰ বিশ্বস্ত অমুচৰ এই চোৰাং-
চোৱাটিয়ে অতি সুন্দৰকৈ অভিনয়
কৰিলে। তাৰ ফলত মলয়কেতুৰ সৈন্ত-
ইতে এই চোৰাংচোৱাজনক গুপ্তচৰ
বৃত্তিৰ অভিযোগত গ্ৰেপ্তাৰ কৰিলে।

এজন চোৰাংচোৱা ধৰা পৰাৰ কথা
মলয়কেতুৱে তৎক্ষণাত জানিবপাৰিলে।
গুপ্তচৰৰ ওচৰত পোৱা চিঠিখন পঢ়ি
মলয়কেতু বিম্বাস্ত হ'ল। ৰাক্ষসে
এনেকৈ বিশ্বাসঘাতকতা কৰিব বুলি
মলয়কেতুৱে কদাপি ভবা নাছিল।

ৰাক্ষসক তৎক্ষণাৎ মতাই অনাই মলয়-
কেতুৰে ৰাক্ষসক ৰাক্ষসৰ চিঠিখন
দেখুৱালে। ৰাক্ষসে এই চিঠিৰ বিন্দু-
বিসৰ্গও নাজানে বুলি ক'লে, আৰু
অত্যন্ত ক্রুদ্ধ হৈ তাৰপৰা গুচি গ'ল।

তেতিয়াৰপৰা মলয়কেতুৰে ৰাক্ষসক এক
চক্ৰান্তকাৰী হিচাপে গণ্য কৰি তাৰ
ওপৰত লক্ষ্য ৰাখিবলৈ আদেশ জাৰী
কৰিলে। কিছুদিনৰ অন্তত মলয়কেতুৰে
ৰাক্ষসক বন্দী কৰাৰ আঁচনি ল'লে।

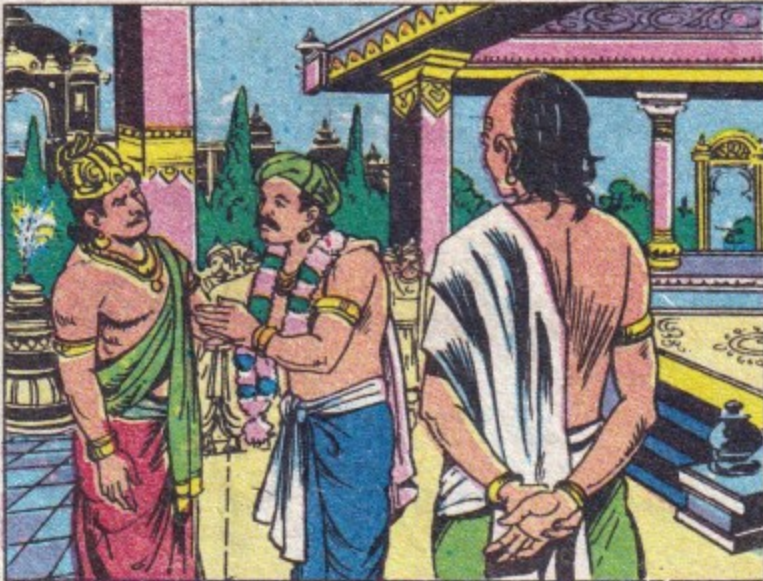
এনেকুৱা আপচু অৱস্থাবপৰা মুক্তিৰ
মনেৰে ৰাক্ষস পাটলিপুত্ৰলৈ গ'ল। কিন্তু
পাটলিপুত্ৰলৈ গৈয়েই লক্ষ্য কৰিলে যে
তেওঁৰ পৰিবাৰক আশ্ৰয় দিয়াৰ কাৰণে
জহৰী চন্দ্ৰনদাসক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হৈছে।

বান্ধসে সেই গ্ৰেপ্তাৰকাৰী গ্ৰহবীহীতক
সুধিলেগৈ যে চন্দনদাসক গ্ৰেপ্তাৰ
কৰাৰ হেতু কি। এই কথাৰ উত্তৰত
গ্ৰহবীহীতে ক'লে যে বজাৰ শত্ৰুক
আশ্ৰয় দিয়াৰ হেতুকে গ্ৰেপ্তাৰ কৰা
হৈছে আৰু মৃত্যুদণ্ড কাৰ্য্যকৰী কৰিবলৈ
চন্দনদাসক বধ্যভূমিলৈ লৈ যোৱা হৈছে।

তেতিয়া বান্ধসে গ্ৰহবীহীতৰ আগত
নিজৰ চিনাকি দিলে আৰু চন্দনদাসৰ
পৰিৱৰ্ত্তে তেওঁক মৃত্যুদণ্ডৰ বাবে বধ্য-
ভূমিলৈ লৈ যাবলৈ ক'লে। ঠিক
তেতিয়াই চাণক্য তাত ওলালহি আৰু
বান্ধসক ক'লে, “হে বান্ধস! তুমি যদি
চন্দ্ৰগুপ্তৰ মন্ত্ৰি হৈ গ্ৰহণ কৰা, এই মুহূৰ্ত্ততে
চন্দনদাসক মুক্তি দিয়া হ'ব।”

তাৰ পাছত লাহে লাহে সকলো কথা
প্ৰকাশিত হৈ পৰিল। বান্ধসৰ নামত
নকলী চিঠি—চন্দ্ৰগুপ্তৰ সৈতে চাণক্যৰ
নকলী বিৰোধ স্থিতি—জহৰী চন্দনদাসৰ
নকলী গ্ৰেপ্তাৰ—সকলো ফৰকাল হৈ
পৰিল। এইবোৰ আছিল তীক্ষ্ণবুদ্ধি
কুটনীতিজ্ঞ চাণক্যৰ শাসন-পৰিচালনাৰ
কৌশলৰ অন্ততম স্বাক্ষৰ। [অন্ত]

কয়লাৰ ময়লা

দেৱগিৰি নগৰৰ বামদেৱ নামৰ গৃহস্থ এজনৰ আছিল দুজন ল'ৰা। ডাঙৰ ল'ৰা ৰণদেৱ ঘৰতে আছিল, মাটি-বাৰী খেতি-বাতিৰ কাম চোৱা-চিঁতা কৰিছিল। সৰু জয়দেৱে ভালকৈ পঢ়া-লিখা শিকিবৰ মনেৰে ঘৰ এৰি গুৰু বিচাৰি ওলাইছিল।

গুৰু বিচাৰি বহু কষ্ট কৰি গৈ গৈ জয়দেৱে এখন গাঁও পালেগৈ। ইমান দিন ধৰি প্ৰায় নাখাই-নবৈ বাট বুলি বুলি জয়দেৱ একেবাৰে ক্লান্ত-অৱসন্ন হৈ পৰিছিল। আৰু বহুদিন জোৰা ইমান পৰিশ্ৰম তথা ক্লান্তিৰ ফলত, এই গাঁৱৰ হৰিশৰ্মাৰ ঘৰৰ আগত জয়দেৱ অচেতন হৈ বাগৰি পৰিল।

হৰিশৰ্মাই জয়দেৱক দাংকোলাকৈ ঘৰৰ ভিতৰলৈ লৈ গ'ল, সেৱা-শুশ্ৰূষা

কৰি তাক সুস্থ কৰি তুলিলে, আৰু সুধি সুধি তাৰপৰা তাৰ কথা জানিল'লে।

জয়দেৱ নামৰ এই সৰু ল'ৰাটোৰ কেৱল জ্ঞানার্জনৰ বাবে গুৰু বিচাৰি ওলোৱাৰ কথা শুনি হৰিশৰ্মাৰ মনত আনন্দ উপচি পৰিল। হৰিশৰ্মা নিজেই আছিল এগৰাকী বিৰাট পণ্ডিত, আৰু সেয়েহে, জ্ঞানার্থী ল'ৰাটোক পাই তেওঁ একেবাৰে এই সসাগৰা পৃথিৱীৰ ৰাজত পোৱা যেনহে পালে।

হৰিশৰ্মাই একেবাৰে তিনিবছৰ ধৰি জয়দেৱক নিজৰ ওচৰত ৰাখিলে। আৰু সাধ্যমতে বিভিন্ন শাস্ত্ৰৰ জ্ঞান দিলে। তিনি বছৰৰ অন্তত হৰিশৰ্মাই জয়দেৱক ক'লে, “বোপা জয়দেৱ, তুমি আন এগৰাকী গুৰুৰ ওচৰলৈ যোৱা, আৰু অত্যাশ্ৰয় বিছা

‘পঁচিছ বছৰৰ আগতে চান্দমামাত প্ৰকাশিত কাহিনী’

আহৰণ কৰা। এতিয়া এগৰাকী চিকাৰী
বজাৰপৰা তুমি বিছা আঁজিবা। মই
যিগৰাকী বজাৰ কথা কৈছোঁ তেওঁৰপৰা
কেৱল চিকাৰী বিছায়েই নহয়, তেওঁৰপৰা
চুৰিবিছাও শিকিব পাৰিবা। তুমি কেনেকৈ
তেওঁৰ ওচৰলৈ যাবা, সেই কথা মই
তোমাক কৈ দিম।”

হৰিশৰ্মাৰ নিৰ্দেশমতে জয়দেৱ সেইজন
চিকাৰী বজাৰ কাষ চাপিল। সেই বজাই
জয়দেৱক শিকালে—চুৰি কেনেকৈ কৰিব
লাগে, আৰু চোৰক কেনেকৈ ধৰা পেলাব
লাগে। তেওঁ জয়দেৱক চিকাৰৰ বিভিন্ন
পদ্ধতিও শিকাই দিলে। আৰু এইদৰে

সকলো বিছা সমাপ্ত কৰি এদিন জয়দেৱে
পুনৰ নিজগৃহলৈ উভতি যোৱাটোকে
খাটাং কৰিলে।

ঘৰলৈ উভতি যাওঁতে এদিন জয়দেৱ
এগৰাকী ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰৰ আগত ব'ল আৰু
খোৱাপানী খুজিলে। ব্ৰাহ্মণে জয়দেৱক
ঘৰৰ ভিতৰলৈ নি বহুৱালে আৰু জয়দেৱৰ
নানান খবৰ নানান পটলে জনাব অন্তত
ক'লে, “তোমাৰ সকলো কথা শুনাৰ
অন্তত এটা প্ৰশ্ন কৰাৰ মন গৈছে
তোমাক। সোধোনে বাপু?”

“নিশ্চয়, সোধক।” জয়দেৱে ক'লে।

“তুমি আমাৰ এই ঘৰলৈ অহাৰ আগতে
আন কোনোবা, বা কোনোবাহঁত আহি-
ছিলনে? যদি ইয়ালৈ আহিছিল,
তেওঁলোক কোন আছিল? বা আমাৰ
ঘৰৰ আগেদি কোনহঁত গৈছিল? ক্ষমতা
আছে যদি—কোৱাচোন শুনো।”

জয়দেৱ কেইমুহূৰ্তমানৰ বাবে ঘৰৰ
বাহিৰলৈ গ'ল আৰু অলপ পাছত ঘূৰি
আহি ক'লে, “মই অহাৰ আগতে ইয়ালৈ
চাৰিজন মানুহ আহিছিল। সেই চাৰিজন
বজাৰ পৰীয়া। সিহঁত আপোনাৰ ঘৰৰ-
পৰা ওলাই আগবাঢ়ি গ'ল। এই চাৰিজন
অহাৰ আগতে আন এজন মানুহো
আপোনাৰ ঘৰলৈ আহিছিল আৰু তাৰ

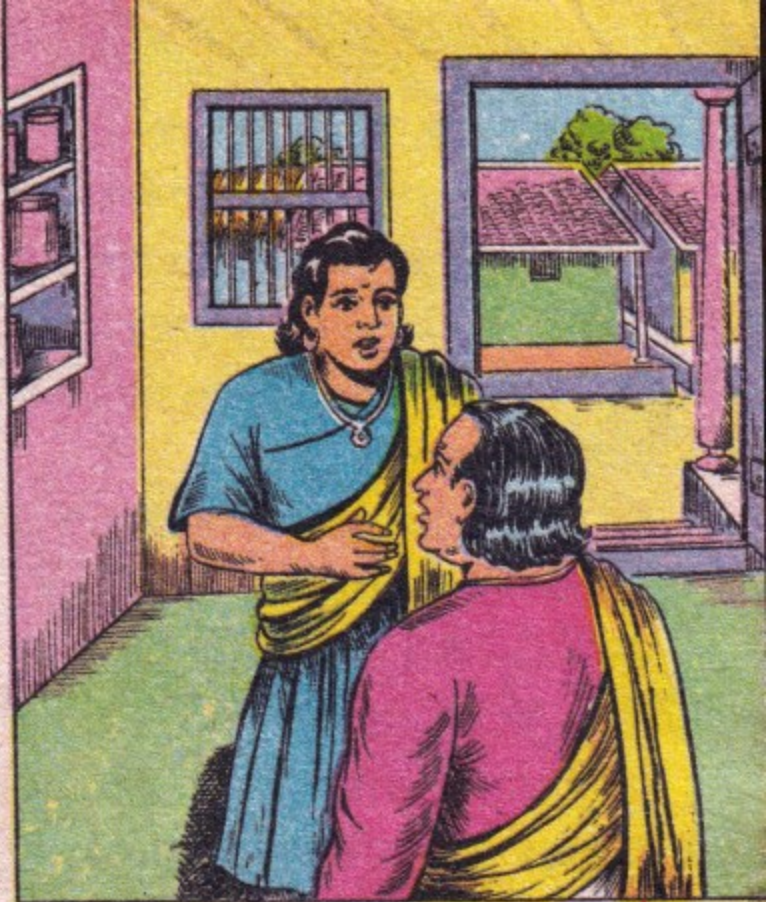
মূৰৰ ওপৰত আছিল কয়লাৰ বোজা।
সি হ'বলা চোৰ আছিল।”

জয়দেৱৰ কথা শুনি ব্ৰাহ্মণ যেনিবা
বেবুৱা লাগিল। তেওঁ খতমত খাই
জয়দেৱক ক'লে, “চাৰিজন ৰাজপ্ৰহৰী
আমাৰ ঘৰলৈ অহা কথা ছবছ ঠিক কথা।
মন্দিৰত ৰাণীৰ বত্থহাৰ হেৰাল, সেই
হাৰ বিচাৰি বিচাৰি ওলাইছিলহি। কেৱল
আমাৰ ঘৰতে নহয়, প্ৰতিখন ঘৰতে
সিহঁতে ৰাণীৰ বত্থহাৰ বিচাৰি ফুৰিছে।
পিছে—বহু বিচাৰিও নাপালে। কেনেকৈ
পাব? হেৰোৱা বত্থ ঘূৰাই পোৱা সহজ
কাম নহয়। আক্ তুমি যে ক'লা—
ৰাজপ্ৰহৰীহঁত অহাৰ আগতে চোৰ এটা
ইয়ালৈ অহিছিল—সেই চোৰটোক ধৰি
দিব পাৰা যদি, দেশৰ ৰজাৰপৰা ঢেৰ
উপহাৰ-পুৰস্কাৰ পাবা দেখোন।”

জয়দেৱে ক'লে, “এতিয়া মই যাওঁ,
পাছত আকৌ আহিম।”

জয়দেৱ পুনৰ গৈ থাকিল। তাৰ
তীক্ষ্ণ দৃষ্টিয়ে বাটৰ ওপৰত, বাটৰ চাৰিও
ফালে কিবা যেন বিচাৰি থাকিল।

গৈ গৈ জয়দেৱ এজন সোণাৰিৰ
ঘৰলৈ গ'ল আৰু সোণাৰিৰ লগত সোণৰ
দৰ-দাম আৰু গহন্য-পাতি বনোৱাৰ
পাৰিষ্ৰমিকৰ বিষয়ে কথা পাতি থাকিল।

তাৰ পাছত জয়দেৱ পুনৰ সেই ব্ৰাহ্মণৰ
ঘৰলৈ উভতি গ'ল আৰু ব্ৰাহ্মণক ক'লে,
“ৰাণীৰ বত্থহাৰৰ চোৰক আৱিষ্কাৰ কৰিলোঁ
মই। আপুনি ৰাজপ্ৰহৰীহঁতক মতাই
অনাওক —মই চোৰ ধৰি দিম।”

ব্ৰাহ্মণে জয়দেৱৰ কথা মতে ৰাজ-
প্ৰহৰীহঁতক মাতি আনিবলৈ মানুহ এজনক
পঠিয়াই দিলে। তাৰ পাছত ব্ৰাহ্মণে
জয়দেৱক সুধিলে, “এতিয়া কোৱাচোন,
তুমি কেনেকৈ চোৰক আৱিষ্কাৰ কৰিলে?
কেনেকৈনো তোমাৰ ইমান জ্ঞান হ'ল?”

“চাওক, সৈন্তহঁতৰ খোজ-কাটলৰ এটা
বিশেষ লক্ষণ আছে। সৈন্তহঁতে তালক

তালে খোজ দিয়ে, প্ৰতিটো খোজৰ দূৰত্ব প্ৰায় একেই হয়। সিহঁতে আপোনাৰ ঘৰৰ আগদি যে খোজ কাঢ়ি গৈছিল, সেই বিষয়ে মই নিঃসন্দেহ।” জয়দেৱে ক’লে।

“কিন্তু চোৰৰ কথা জানিলা কেনেকৈ?” ব্ৰাহ্মণে জয়দেৱক সুধিলে।

“চোৰ কেতিয়াও বাটৰ সোঁমাজেদি খোজ নলয়, কাষেদিহে খোজ লয়। এই চোৰটোৰ মূৰত যে কয়লাৰ বোজা এটা আছিল, তাৰ প্ৰমাণ মই পাইছোঁ। সি যিমানেই খোজ কাঢ়িছিল, সিমানেই কয়লাৰ গুড়ি পৰিছিল। সি যে মাজে মাজে পিছ ফাললৈ ঘূৰি চাইছিল খোজ কাঢ়ি থাকোঁতে, তাৰো প্ৰমাণ পাইছোঁ মই। চোৰটোৰ এই ধাৰণা হৈছিল যে কোনোবাই তাৰ পিছ লৈছে। কিন্তু ৰজাৰ প্ৰহৰীহঁতে তেতিয়া অন্য চোৰ এটাক বিচাৰি ফুৰিছিল। যি কি নহওক, সেই চোৰটো যে অলপ আগতে ইয়াৰপৰা

গুচি গৈছে, তাৰো প্ৰমাণ পাইছোঁ মই।” জয়দেৱে ক’লে।

জয়দেৱ আৰু ব্ৰাহ্মণে কথা পাতি থাকোঁতে ৰজাৰ প্ৰহৰীহঁত আহিল। ৰাজ-প্ৰহৰীহঁতক জয়দেৱে সেই সোণাৰিৰ ঘৰলৈ লৈ গ’ল আৰু সোণাৰিয়ে বাধ্যত পৰি লুকাই থোৱা ঠাইৰপৰা ৰাণীৰ বত্থহাৰ উলিয়াই দিলে। চোৰটোৰ মূৰত থকা কয়লাৰ গুড়ি য’ত শেষ বাৰৰ বাবে পৰিছিল, ৰাণীৰ বত্থহাৰ তাতে লুকাই থোৱা হৈছিল। মূৰৰ ওপৰত কয়লা থাকিলে তাক ৰাইজে কয়লা-বেচা মানুহ বুলি ভাবিব, চোৰ বুলি কদাপি নাভাবিব — এই কথা ভাবিয়েইহে চোৰটোৱে এই উপায় লৈছিল। কয়লাৰ ময়লায়েই চোৰৰ মৰণক মাতি আনিলে।

ৰজাই জয়দেৱৰ চোৰ ধৰাৰ অপূৰ্ব কাহিনী শুনি মুগ্ধ হৈ, জয়দেৱক তেওঁৰ অধীনত সন্মানজনক বাব দিলে।

কুসুমবতী

১২

কংসৰ মৃত্যুৰ বাতৰি পাহ কংস-পত্নীহঁত বাউলীহেন পৰিল। ইমান দিন ধৰি কংস-পত্নীহঁত এই কথাত সম্পূৰ্ণ নিশ্চিত আছিল যে কংসক পৰাজিত কৰিব পৰা কোনো শক্তি ত্ৰিভুবনত নাই। এনেহেন শক্তিমন্ত্ৰ পুৰুষ এগৰাকীক যে এটা নিচেই নগণ্য সৰু ল'ৰাই বধিব পাৰিব, সেয়া আছিল সকলোৰে কল্পনাৰো অতীত।

কংসৰ মাতৃও কান্দি কান্দি অবশ-বিবশ হৈ পৰিল। কংসৰ মাতৃয়ে তেওঁৰ স্বামী উগ্রসেনক ক'লেগৈ, “তোমাৰ পুত্ৰ যে কেনেকৈ বজ্ৰপাত হোৱা বৃক্ষৰ দৰে পৰি আছে, তুমি দেখিছানে? তাৰ সৎকাৰ কাৰ্য্যত তোমাৰো তো কিছু-কিঞ্চিৎ কৰ্তব্য

আছে। এটা সৰু ল'ৰা কৃষ্ণ বিজয়ী হ'ল। এতিয়া দেখোন কৃষ্ণয়েই এই দেশৰ বজা হ'ল। নিয়ম অনুসাৰে—সৎকাৰ কাৰ্য্যৰ বাবে এতিয়া এই নগণ্য ল'ৰা কৃষ্ণৰপৰা অনুমতি ল'ব লাগিব।”

কংসৰ মৃত্যুৰ পাছত বেলি মাৰ গ'ল। গোখুলিৰ অন্ধকাৰৰ বন্ধ ভেদি কংস-পত্নীহঁতৰ ক্ৰন্দনৰ বোল কৃষ্ণৰ কাণত পৰিল। এই ক্ৰন্দন শুনি কৃষ্ণৰ চকুযুৰিও চলচলীয়া হৈ উঠিল।

কংসৰ আত্মীয়-স্বজনসকলে কংসক আগুৰি থিয় হ'ল। কৃষ্ণই উচুপি উচুপি ক'লে, “ইমান কম বয়সতে মই ইমান নাৰীক বিধৱা কৰিলোঁ—এই কথা ভাবি

‘কৃষ্ণ-বলৰামৰ বিদ্যার্জন’

কৃষ্ণ! প্রকৃতপক্ষে প্রজাবৰ্গৰ শত্ৰুক বধ কৰি তুমি এটি সংকাৰ্য্যকে কৰিলা। পিছে — হাজাৰ হওক আত্মজ — নিজৰ পুত্ৰ। মোৰ মনত দুঃখ অলপ হ'বই। তথাপি ক'ম—বহুজনৰ হিতাৰ্থে এজন অত্যাচাৰীক বধ কৰি তুমি ঠিকেই কৰিছা। তোমাৰ খ্যাতি এই কাৰ্য্যৰ ফলত বাঢ়িল। আমাৰ বংশৰ নাম উজ্জ্বল হ'ল। এতিয়াৰ পৰা তুমি হ'বা এই দেশৰ বজা। পিছে তুমি যেন কাৰো প্ৰতি অহেতুক শত্ৰুতা নকৰিবা, কংসৰ মিত্ৰ-বন্ধু আত্মীয়-কুটুম্ব-ইত্যৰ প্ৰতি বিৰূপ ন'হবা। মই যে এতিয়া তোমাৰ ওচৰত আহিছো, তাৰ কাৰণ হ'ল, কংসৰ মৃতদেহ লৈ যাবলৈ অনুমতি লাগে আমাক। মহাৰাজ কংসৰ সংকাৰ-কাৰ্য্যত তোমাৰ অনুমতি লাগে। মহাৰাজ কংসৰ সংকাৰকাৰ্য্যৰ অন্তত মই বন্ধল পৰিধান কৰি অবণ্যলৈ গুচি যাম।”

মোৰ অন্তৰ বিদৰা হৈছে। কিন্তু—এই কথা সত্য যে, ইহ পৃথিৱীত কংসৰ দৰে অত্যাচাৰী আন কোনো নাছিল। কিমান নীচাশয় হ'লে যে নিজৰ পিতৃক বঞ্চিত কৰি নিজে সিংহাসন অধিকাৰ কৰিব পাৰে—সেই কথা সকলোৱে ভাবি চাওক। কংসৰ দৰে পাপী ত্ৰিভূৱনৰ ক'তো-কেনিও বিচাৰি পাবলৈ নাই, আৰু পাপীৰ প্ৰতি সহানুভূতি-প্ৰদৰ্শনো পাপ। কিয়নো—অত্যাচাৰী আৰু সেই অত্যাচাৰীৰ সহকাৰী—উভয়েই সমানেই অপৰাধী—এই কথা জগতত বিদিত-স্বীকৃত।”

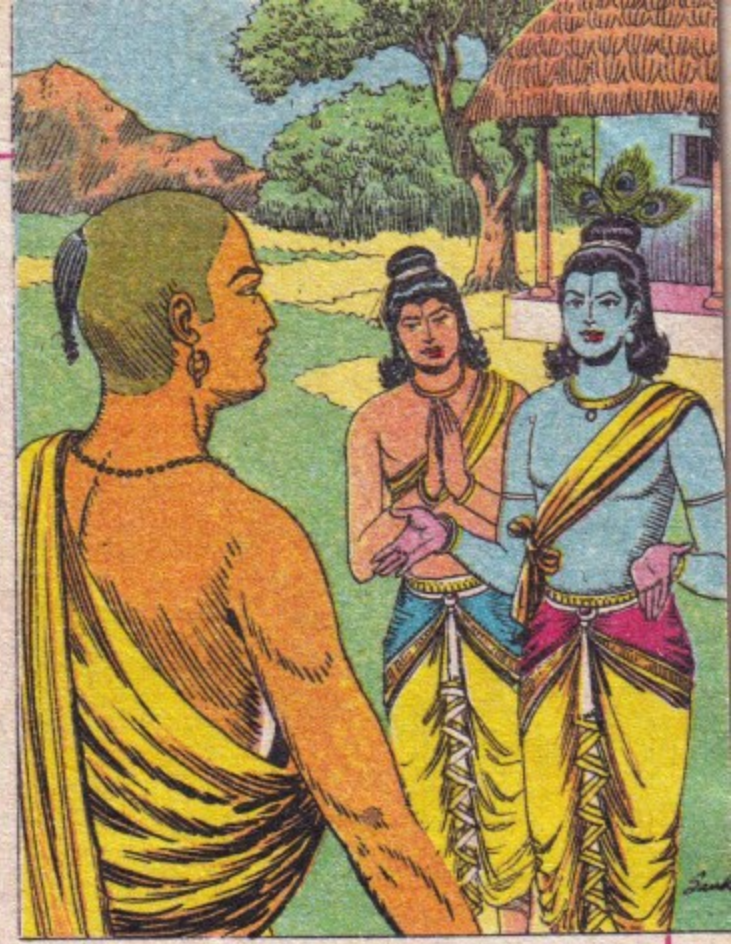
উগ্ৰসেনে কোমলকৈ ক'লে, “বোপা,

কংস-পিতৃ উগ্ৰসেনৰ এই কথা শুনি কৃষ্ণই ক'লে, “সংকাৰকাৰ্য্যৰ বাবে মোৰ পৰা অনুমতি? কিয়? কংসৰ ক্ৰিয়া-কৰ্মাদিত মই কিয় বাধা দিম? শুনক, এতিয়াই কোনো দেশৰ বজা হোৱাৰ ইচ্ছা মোৰ সমূলি নাই। ধন-সম্পদৰ ওপৰতো মোৰ কোনো লোভ নাই। সমগ্ৰ দেশ-বাসীৰ তথা জগতবাসীৰ স্বাৰ্থতহে মই

কংসক বধিলোঁ। কংস বধজনিত এই খ্যাতিয়েই মোৰ পক্ষে যথেষ্ট। এতিয়া-পৰা মই পুনৰ গৰখীয়াৰ কাম কৰি থাকিম। গাই চৰাম, বাখোৱালহঁতৰ লগ লাগি ছনে-বনে ঘূৰি ফুৰিম, গান গাম, বাঁহী বজাম, খেল-ধেমালি কৰি থাকিম। মোৰ কথাৰ মাজত কোনো মেৰ-পাক নাই, বেতেৰি-বন্ধীয়া কথা ক'বলৈ মই শিকা নাই এতিয়াও, কপটতা, ছল-ঠগ একো শিকা নাই। আপুনি আছিল এই মথুৰাৰ ৰজা। আপোনাৰপৰা আপোনাৰ পুত্ৰই আপোনাৰ সিংহাসন কাঢ়ি লৈছিল। মই সেই ধূৰ্ত কপট অত্যাচাৰী কংসক বধি এই মথুৰা পুনৰ আপোনাৰ হাততে সমৰ্পিছোঁ। মোৰ প্ৰতি অনুকম্পা প্ৰদৰ্শন কৰি, আপুনি পূৰ্বৰ দৰে সিংহাসনত অধিষ্ঠিত হৈ দেশ আগৰ দৰে সুকলমে শাসন কৰি থাকক।”

কেৱল মুখেৰেই নহয়, কৃষ্ণই কাৰ্য্যতো উগ্ৰসেনৰ পুনৰ অভিষেকৰ বন্দৱস্ত কৰিলে আৰু সিংহাসনত অধিষ্ঠিত কৰিলে। কৃষ্ণ-পৰা এনে আচৰণ উগ্ৰসেনৰ পক্ষে আছিল চিন্তাৰ অতীত কথা।

এইবোৰ ব্যৱস্থা-বন্দৱস্ত কৰি, কংসক বধ কৰাৰ কাৰণ জনসাধাৰণৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰি, সকলোটিৰপৰা

বিনম্ৰ বচনেৰে বিদায় গ্ৰহণ কৰি, কৃষ্ণ-বলৰাম এদিন মথুৰা নগৰবাসীক কন্দুৱাই মথুৰা নগৰ এৰি আন ক'বলৈ গুচি গ'ল।

*

এদিন কৃষ্ণই তেওঁৰ ককায়েক বলৰামক ক'লে, “জনম লোৱাৰ পাছৰেপৰাই আমি এটাৰ পিছত আনটোকৈ সংস্কাৰ, আচাৰ-বিচাৰ, আৰু বিভিন্ন শত্ৰুৰ বিৰুদ্ধে যুঁজিছোঁ। আমি যি কৰিছোঁ তাৰে আমি ৰাইজৰ শলাগহে পাইছোঁ। কিন্তু তথাপি কওঁ, এতিয়া আমি বিতৰ্জান কৰা আৱশ্যক। তাৰ বাবে এগৰাকী যোগ্য শিক্ষাগুৰু বিচাৰি উলিয়াব লাগিব।”

কথাটো কৃষ্ণ-বলৰামে বহুতকৈ ক'লে, এগৰাকী যথাযোগ্য গুৰু বিচাৰি দিবলৈ। আৰু অৱশেষত অৱন্তীপুৰ নামৰ ঠাইত সন্দীপন নামৰ এগৰাকী ব্ৰাহ্মণৰ ওচৰলৈ গৈ বিদ্যাশিক্ষা দানৰ বাবে প্ৰাৰ্থনা জনালে। দুয়োজনৰ নাম-ধাম জানি লোৱাৰ পাছত—ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিত সন্দীপন মহাশয়ে কৃষ্ণ-বলৰামক তেওঁৰ শিষ্যৰূপে গ্ৰহণ কৰিলে।

চৌষষ্ঠী দিনত চাৰিখন বেদ আৰু আৰু ষড়ঙ্গৰ শিক্ষাদান সমাপ্ত হ'ল। কৃষ্ণ আৰু বলৰামে বাৰ দিনতে ধৰ্মশাস্ত্ৰ, তৰ্কশাস্ত্ৰ, স্থায়, গণিত, সংগীত আদি

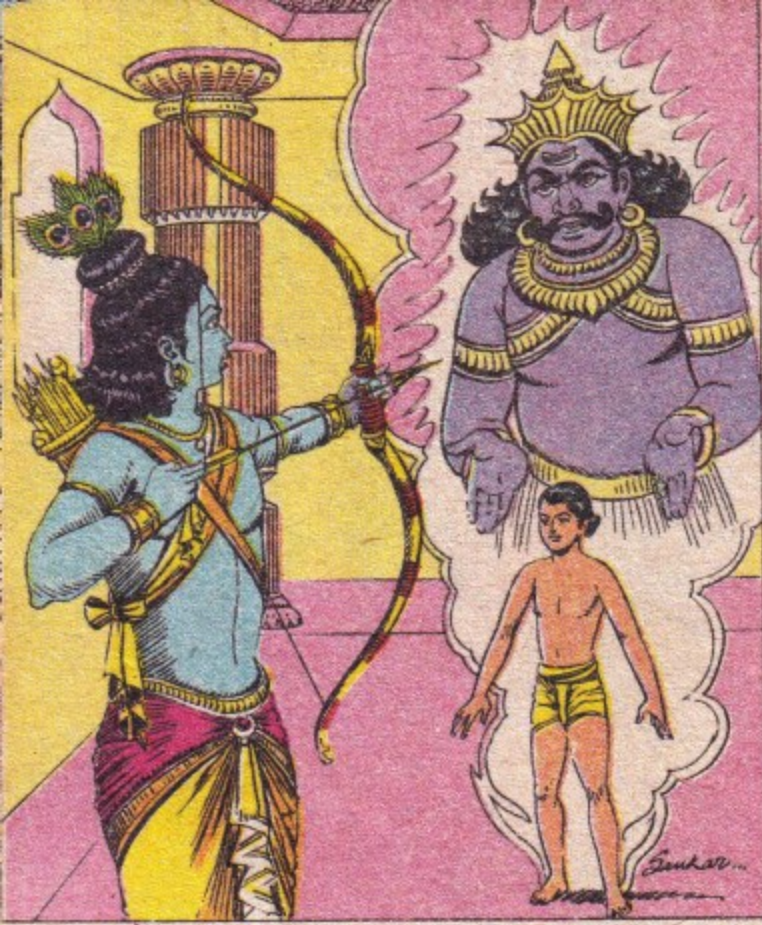
শাস্ত্ৰৰে সৈতে সৈনিকসকলৰ শিক্ষণীয় বিষয়তো নৈপুণ্য আৰ্জিলে। পঞ্চাছ দিনৰ ভিতৰে এই দুজনে যেনেকৈ অস্ত্ৰ-শিক্ষাত পূৰ্ণতা লভিলে, সেই কথা অনুভৱ কৰি ব্ৰাহ্মণ পণ্ডিত সন্দীপনে ভাবিলে : এওঁলোক বাক মনুষ্যৰ ৰূপত দেৱতানে কি? এওঁলোক সূৰ্য্য-চন্দ্ৰৰ দৰে শক্তিমন্ত্ৰ হয়নে?

সন্দীপন পণ্ডিতৰ ওচৰত শিক্ষা সমাপন কৰাৰ অন্তত কৃষ্ণ-বলৰামে ভক্তিভাৱেৰে সন্দীপন পণ্ডিতক প্ৰণাম কৰি ক'লে, “হে পৰমপূজ্য গুৰুদেৱ! আপোনাৰ অনুগ্ৰহত আমি আপোনাৰ পৰা বহুবিধ জ্ঞান লভিলোঁ। এতিয়া, গুৰুদক্ষিণা হিচাপে আমি কি দিম আপুনিৰেই কৈ দিয়ক। আপুনি যি ক'ব, তাকে দিবলৈ চেষ্টা কৰিম।”

এই কথা শুনি সন্দীপন পণ্ডিতে ক'লে, “মোৰ এটি পুত্ৰ আছিল। সেই পুত্ৰ যেতিয়া তীৰ্থযাত্ৰালৈ ওলাল, তেতিয়া এদিন সাগৰত স্নান কৰোঁতে এটা প্ৰকাণ্ড তিমিয়ে তাক গিলি পেলালে। সেই তেতিয়াৰেপৰাই মই পুত্ৰশোকত কাতৰ হৈ আছোঁ বোপাইঁত।”

এই কথা শুনাৰ পাছৰপৰা কৃষ্ণৰ একমাত্ৰ চিন্তা : শিক্ষাগুৰুৰ সেই পুত্ৰক কেনেকৈ জীয়াস্তে ঘূৰাই আনিব পাৰি।

কৃষ্ণ তৎক্ষণাৎ সাগৰৰ ওচৰলৈ গ'ল আৰু সাগৰক ক'লেগৈ, “মোৰ শিক্ষাগুৰু সন্দীপন ব্ৰাহ্মণৰ পুত্ৰ তোমাৰ বুকুত হেৰাল। কোনোবা এটাই মোৰ গুৰুপুত্ৰক হেনো গিলি খালে। কোনে এই দুৰ্দ্ধৰ্ম কৰিলে তাৰ নামটো মোক অনতিপলমে লাগে।”

কৃষ্ণৰ আগত সাগৰে হাত যোৰ কৰি ক'লে, “হে কৃষ্ণ! পঞ্চজন নামৰ ৰাক্ষস এটাই তিমাি মংগুৰ ৰূপ ধাৰণ কৰি আপোনাৰ গুৰুপুত্ৰক গিলি পেলাইছিল। আপুনি খন্তেকমান অপেক্ষা কৰক, সেই মহাপাতক ৰাক্ষসটোক মই এতিয়াই আপোনাৰ সমুখত উপস্থিত কৰিম।”

চাওঁতে চাওঁতে সেই তিমিকপী পঞ্চজন ৰাক্ষসক সাগৰৰ বালিৰ ওপৰত পৰি থকা দেখা গ'ল। কৃষ্ণই তাৰ পেট ফালি গুৰু পুত্ৰক নাপালে, পালে এটা বিশাল শংখ। পঞ্চজন ৰাক্ষসৰ পেট ফালি উলিউৱা হেতুকে এই শংখৰ নাম হৈছিল পাঞ্চজন্ত।

গুৰু পুত্ৰক পোৱা নগ'ল। কিন্তু সেই পুত্ৰ ক'ত? যদি মৃত্যু হৈছিল, নিশ্চয় যমলোকত আছে। এই কথা ভাবি কৃষ্ণ চমিকি যমলোকলৈ গ'ল আৰু যমৰাজক সুধিলেগৈ, “মোৰ গুৰুদেৱ সন্দীপন পণ্ডিতৰ পুত্ৰক তুমি লৈ আহিছানে? যদি লৈ আহিছা, তাক এই মুহূৰ্ততে ওভোতাই দিয়া। নিদিলে তোমাক নিশ্চয় বধিম।”

ভয়ত কঁপি কঁপি হাত ঘূৰি যমৰজাই কৃষ্ণক ক'লে, “মই পাপী আৰু পুণ্যাশ্ৰাসকলৰ মাজত বাছনি কৰি কেৱল পাপী-হঁতকহে ইয়ালৈ লৈ আহোঁ। মোৰ কাম মই কৰাত কিবা অপৰাধ হৈছেনে? যিহঁতৰ চাউল টুটে সিহঁতক স্বয়ং মৃত্যুৱে ইয়ালৈ লৈ আহে। আপোনাৰ গুৰুপুত্ৰকো নিশ্চয় মৃত্যুৱে আনিলে।”

“মৃত্যুৰ ইমানেই খকনে এটি নিচেই কুমলীয়া ল'ৰাকো তাক লাগে?” এই

বুলি কৈয়েই কৃষ্ণই ধনু-কাঁড় দাঙি ল'লে।
এই দৃশ্য চাই, ভয় খাই, যত্নাৱে সেই
মৃত ল'ৰাটিৰ দেহত প্ৰাণসঞ্চাৰ কৰি কৃষ্ণৰ
সমীপত তৎক্ষণাত উপস্থিত কৰিলে।

আৰু অৱশেষত কৃষ্ণই তেওঁৰ গুৰু
পুত্ৰক সোঁশৰীৰে ঘূৰাই পাই গুৰুৰ ওচৰলৈ
লৈ আহিল।

হেৰোৱা পুত্ৰক ঘূৰাই পাই পিতৃৰ
হৃদয় উদ্বেলিত হৈ উঠিল। তেওঁৰ
হুচকুৱেদি আনন্দাশ্ৰুৰ ধাৰ বৈ গ'ল।
তেওঁ কিছু সময়ৰ বাবে বাক্যহাৰা হৈ
পৰিল। তাৰ পাছত তেওঁ কৃষ্ণ-বলৰামক
বুকুত আঁকোৱালি ল'লে, হিয়া উবুৰিয়াই
হুয়োকো আশীৰ্বাদ কৰিলে।

গুৰুৰ আশ্ৰমত কৃষ্ণ-বলৰামে কেই-
দিনমান যাপিলে, আৰু তাৰ পাছত
এদিন সন্ধ্যা নয়নে বিদায় গ্ৰহণ কৰি
মথুৰালৈ বুলি ৰাওণা কৰিলে।

মথুৰাৰ অধিপতি মহাৰাজ উগ্ৰসেনে
ধুমধামৰে কৃষ্ণ-বলৰামক সাদৰে আদৰিলে।
মথুৰাৰ অধিবাসীসকলে কৃষ্ণ-বলৰামৰ
কীৰ্তি-কাহিনী শুনি তৰস মানিলে আৰু
এই কীৰ্তিৰ কথা ঘৰে ঘৰে মুখে মুখে
আলোচনা হ'বলৈ ধৰিলে।

তেতিয়া জৰাসন্ধ আছিল মগধদেশৰ
ৰজা। অস্ত্ৰী আৰু প্ৰাপ্তি নামৰ তেওঁৰ

দুজনী জীয়েক আছিল। এই দুয়োজনীয়েই
আছিল কংসৰ পত্নী। জেঁৱায়েক কংসক
বধ কৰা বাবে জৰাসন্ধই অন্ত্যাত্ম ৰজাকো
সমৱেত কৰি মথুৰানগৰৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ-
যাত্ৰা কৰিলে। বিন্দ আৰু অনুবিন্দ
নামৰ দুজন ৰাজকোঁৱৰ কৃষ্ণৰ ওচৰলৈ
দূত হিচাপে গ'ল। মহাৰাজ উগ্ৰসেনৰ
ৰাজসভাত উপস্থিত হৈ বিন্দ-অনুবিন্দই
কৃষ্ণ-বলৰামৰ উদ্দেশ্যে জৰাসন্ধৰ বক্তব্য
কৈ থাকিল:

“হে কৃষ্ণ-বলৰাম! তোমালোকে মহাৰাজ
কংসক অতি নিৰ্মমভাৱে হত্যা কৰিলা,
তেওঁৰ ভাতৃকো বধিলা। মোৰ ছোৱালী

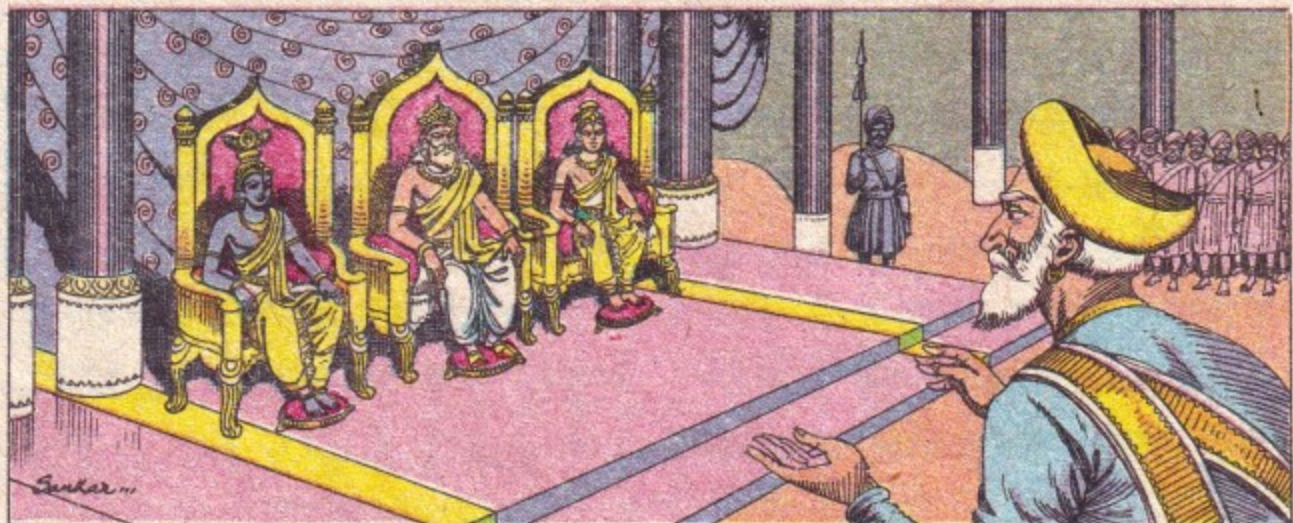
হুজনীক যে কেতিয়াবা বিধৱাবেশত দেখিব লাগিব, এই কথা আছিল সপোনৰো অগোচৰ। সেই দেখি, তোমালোকৰ বিৰুদ্ধে মই বণ দিবলৈ ওলাইছোঁ। হয় তোমালোক জীয়াই থাকিবা, নহ'লে মই। এই জগতত তোমালোক আৰু মই—একেলগে জীয়াই থকাৰ অৱকাশ নাই। পলাবলৈ চেষ্টা কৰা যদি—মৰিবা। কালিলৈ আমি মথুৰা নগৰী আক্ৰমণ কৰিম, তাৰ বাবে সাজু হৈ থাকিবা।”

বিন্দ-অম্বুবিন্দৰ মুখে জৰাসন্ধৰ কথা শুনি হাঁহি উঠি কৃষ্ণই ক'লে, “তোমালোকৰ দৰে মই লপলপাই থাকিব নোৱাৰিম। জৰাসন্ধৰ অহংকাৰ অতি বাঢ়নে বাঢ়িল। জৰাসন্ধৰ অহংকাৰ লুপ্ত কৰাৰ কথা মই এনেও ভাবি আছিলোঁ, তেওঁ নিজেই আহিব, ভালেই হ'ল। কংসক বধি কংসৰ পিতৃদেৱক সিংহাসনত অধিষ্ঠিত কৰিলোঁ। এতিয়া আৱশ্যক হ'লে জৰাসন্ধক বধি

তেওঁৰ পুত্ৰক সিংহাসনত অধিষ্ঠিত কৰিম।”

কৃষ্ণৰ কথা শুনাৰ অন্তত বিন্দ-অম্বুবিন্দ ৰাজসভা এৰি গুচি গ'ল।

জৰাসন্ধৰ নামত আনকি স্বয়ং মহাৰাজ উগ্ৰসেনো কঁপি উঠিল। বিক্ৰম নামৰ এগৰাকী বৃদ্ধই কৃষ্ণক ক'লে, “হে কৃষ্ণ! তুমি যিমান দিন আছা, আমি নিৰ্ভয়। জৰাসন্ধই অসংখ্য ৰজাক নিজৰ ফলীয়া কৰি ল'ব পাৰিছে, তেওঁৰ দূৰদৃষ্টি তথা বিচক্ষণতা আমাতকৈ বহু অধিক। যুদ্ধ-কৌশলতো তেওঁ সুদক্ষ। ইপিনে—আমাৰ সিমান একো প্ৰস্তুতিয়েই নাই। আনকি আমাৰ দুৰ্গও জৰাজীৰ্ণ। এই দুৰ্গ ভাঙি এতিয়াই সুদৃঢ় দুৰ্গ নিৰ্মাণ কৰিব লাগিব, আমাৰ সৈন্তবাহিনীক প্ৰশিক্ষিত কৰিব লাগিব। আৰু—এইবোৰ কাৰ্য্য আমাৰ বৃদ্ধ মহাৰাজৰ পক্ষে কষ্টকৰ হ'ব। গতিকে—স্বয়ং তুমি এইবোৰ চোৱা-চিঁতা কৰা—এয়ে আমাৰ সকলোৰে মনোবাঞ্ছা।”

সংগীতৰ সাৰকথা

কোনোবা এখন গাঁৱত বিকপাক্ষৰ নামৰ এগৰাকী ধৰ্মপ্ৰাণ মানুহ আছিল। গীত-বাঘৰ প্ৰতি বিকপাক্ষৰ আকৰ্ষণ আছিল অতি প্ৰবল। বিকপাক্ষই নিজে গান বিচাৰ উপৰি নিজে গাবও পাৰিছিল, আৰু কিছুমান বাঘযন্ত্ৰ বজাব পাৰিছিল।

বিকপাক্ষৰ পৰিবাৰ আছিল পদ্মাৱতী। পদ্মাৱতী আৰু বিকপাক্ষৰ মাজত কোনো কথাতে কোনোবিধৰ বিৰোধ নাছিল। বিয়া হোৱাৰ এবছৰৰ পাছত পদ্মাৱতী টান বেমাৰত পৰিল। চিকিৎসক আহিল-গ'ল; কিন্তু পদ্মাৱতী ভাল হৈ নুঠিল। কিছুদিনৰ পাছত পদ্মাৱতী ঢুকাল।

অকালতে পত্নীহাৰা হৈ বিকপাক্ষৰ মন উৰুঙা উৰুঙা লাগিল। তেওঁৰ মনৰ শোক-দুঃখ গানৰ মাজেদি প্ৰকাশিত

হ'বলৈ ধৰিলে। কিছুদিনৰ ভিতৰত বিকপাক্ষৰ গান বিষাদৰ গান হিচাপে জনাজাত হৈ পৰিল। কিন্তু যেৱে যিয়েই নকওক, বিষাদৰ গান লিখি বিকপাক্ষৰ মনৰ শিলহেনগু চৰাৰ শোক অলপ পাতলিছিল।

গান লিখি, নিজেই সুৰাৰোপ কৰি গাইছিল বিকপাক্ষই। তেওঁৰ কণ্ঠৰপৰা ওলোৱা বিষাদ-গীতি শুনিবলৈ কিছুমান মানুহে প্ৰায় প্ৰতিদিনেই তেওঁৰ ওচৰলৈ আহিছিল। গান গোৱাৰ অন্তত বিকপাক্ষই তেওঁলোকৰ লগত বহু সুখ-দুঃখৰ কথা পাতিছিল। শ্ৰোতাৰ্গৰ মাজতো কিছুমানে বিকপাক্ষক তেওঁলোকৰ সমস্যাৰ কথা কৈছিল। অধিকভাগেই কৈছিল তেওঁলোকৰ অৰ্থ-নৈতিক সমস্যাৰ কথা। শুনি বিকপাক্ষয়ো মাজে-মধ্যে আৰ্থিক সহায়তা

কৰিছিল। এই আৰ্থিক সহায়তাৰ আকৰ্ষণত নতুন নতুন শ্ৰোতা কিছুমানেও বিকপাক্ষৰ কাষ চাপিছিলহি।

এইদৰে কিছুকাল অতিবাহিত হোৱাৰ অন্তত বিকপাক্ষ নিজেও প্ৰায় ডাল-দৰিদ্ৰ হৈ পৰিল। কেৱল ঘৰটোৰ বাহিৰে আৰু কোনো জীৱিকাগত উপায়ো নাথাকিল বিকপাক্ষৰ। কিছুদিনৰ অন্তত বিকপাক্ষই লক্ষ্য কৰিলে যে—তেওঁৰ আৰ্থিক ক্ষমতা হ্ৰাস হোৱাৰ লগে লগে গানৰ শ্ৰোতাৰ সংখ্যাও বহুল পৰিমাণে হ্ৰাস হৈছে। এই কথাত বিকপাক্ষ দুঃখিত হ'ল; কিন্তু এই সমস্যাৰ প্ৰতিকাৰ কি কৰিব একো

ভাবি উলিয়াব নোৱৰা হ'ল।

কেইমাহমানৰ অন্তত, নিজৰ ঘৰটোকে এক নিকটাত্মীয়ৰ দায়িত্বত দি বিকপাক্ষ তীৰ্থলৈ ওলাল। তীৰ্থযাত্ৰাৰ বাটত অ'ত ত'ত বহি বিকপাক্ষই গান গাই থাকিল, কিন্তু তাৰ সেই গানলৈ কোনেও কাণ-সাৰকে নকৰা হ'ল। তেতিয়া তাৰ মনত প্ৰশ্ন উঠিল: তেনেহ'লে এই পৃথিৱীত জীয়াই থাকি মোৰ লাভ কি? —দিনৰ পাছত দিন ধৰি এই কথা ভাবি ভাবি এদিন সি ভুবি মৰিবৰ মনেৰে কোবাল নৈৰ বুকুত জঁপিয়াই পৰিল।

আৰু ঠিক তেতিয়াই এজন ব'ৰাগীয়ে তাক সেই নৈৰ পানীৰপৰা উঠাই আনি নিজৰ আশ্ৰমলৈ লৈ গ'ল। ব'ৰাগীয়ে বিকপাক্ষক সুধিলে, “বোপা, ইমান কম বয়সতে আত্মহত্যা কৰিবলৈ ওলাইছিল। কিয়? তুমি মোক সঁচা কথা কোৱা। মই তোমাক সকলোফালেৰেপৰাই সহায় কৰিম যিমান পাৰোঁ।”

বিকপাক্ষই ব'ৰাগীক নিজৰ সকলো বৃত্তান্ত কোৱাৰ অন্তত ক'লে, “পত্নীৰ মৃত্যুৰ পাছৰপৰা মই কেৱল বিষাদ-গীতিহে ৰচিব পাৰিছোঁ।”

“শুনা, যি প্ৰাণীৰ জন্ম হয়, তাৰ মৃত্যুও অৱশ্যন্তৰীণ। গতিকে—মৃত্যুৰ বাবে

আত্মঘাতী হোৱাৰ প্ৰয়োজন নাই।
তোমাক এতিয়া কি লাগে কোৱা, মই
পূৰণ কৰিব পাৰবানো কি চাওঁ।”
ব'ৰাগীয়ে বিকপাক্ষক মৰমতে ক'লে।

ব'ৰাগীৰ কথাৰ উত্তৰত বিকপাক্ষই
ক'লে, “চাওক, এই পৃথিৱীৰ যিকোনো
মানুহৰ কিবা-নহয়-কিবা দুঃখ আছে।
কিছুমানে ভাবে—এই দুঃখৰ মূল কথা
হ'ল অৰ্থাভাৱ। কিন্তু মই কথাটো
তেনেকৈ নাভাবোঁ। যি কি নহওক—
গানে মোৰ জীৱনত শান্তি কঢ়িয়াই
আনিছে। মই গানৰ সহায়ত অপাৰ
দুঃখকো পাহৰি থাকিব পাৰিছোঁ। পিছে
এই গান মই কদাপিও ক'তো শিকা
নাছিলোঁ। মোৰ বুকুৰ বেদনাবোৰহে কণ্ঠত
মূৰ্ত হৈ উঠে। তীৰ্থলৈ ওলোৱাৰ পাছত
এই কথাটো মই অধিক ভালকৈ আৰু
স্পষ্টকৈ উপলব্ধি কৰিব পাৰিছোঁ। এতিয়া
মোৰ বক্তব্য হ'ল—আপুনি মোক সংগীতত
পাৰদৰ্শী কৰি তুলিবনে?”

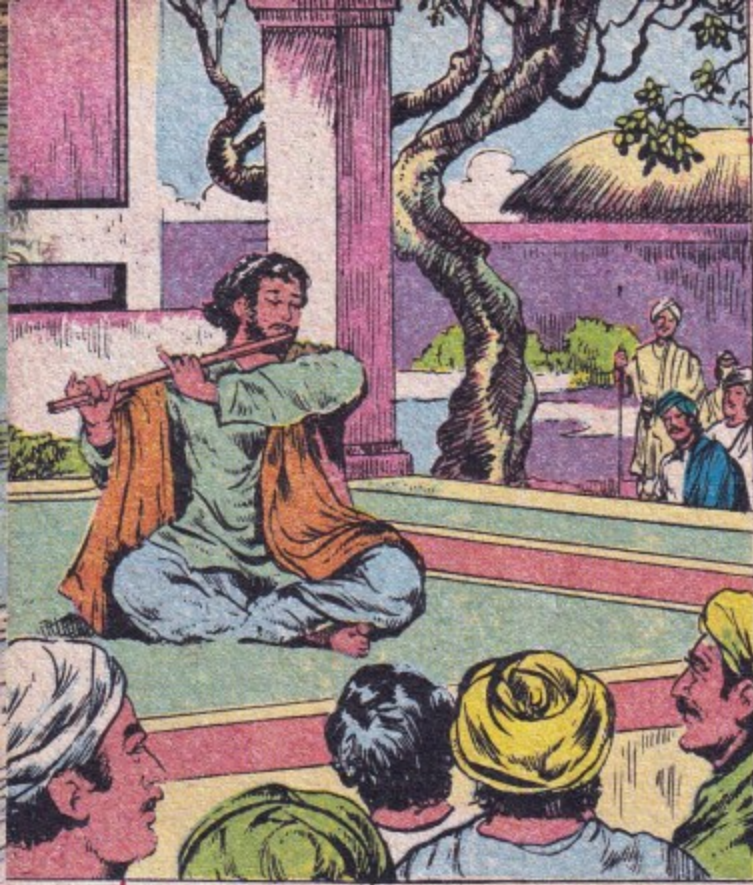
ব'ৰাগীয়ে বিকপাক্ষৰ হাতত এটি
জোলোঙা আৰু বাঁহী এটা দিলে আৰু
ক'লে, “এই বাঁহীৰ সূৰে তোমাক
কিমানখিনিলৈ শান্তি দিব পাৰিব ক'ব
নোৱাৰোঁ; কিন্তু এই বাঁহীৰ সূৰ আন
যিসকলে শুনিব, তেওঁলোকে শান্তি পাব।

তেওঁলোকক শান্তি প্ৰদানৰ কথা
ভাবিয়েইহে তুমি শান্তি লভিব লাগিব।
আৰু এই জোলোঙাত, তুমি কেৱল
তোমাৰ নিজৰ কাৰণে সদায় খাত্ত পাই
থাকিব। এই দুটি বস্তু তোমাৰপৰা
কোনেও কাঢ়ি ল'ব নোৱাৰে, কাঢ়ি নলয়।”

জোলোঙা আৰু বাঁহী হাতত লৈ,
ব'ৰাগীক সাষ্টাংগে সেৱা কৰি, বিকপাক্ষই
ক'লে, “এতিয়া তেন্তে মই নিজৰ গাঁৱলৈ
উভতি গৈ মোৰ মনৰ বাসনা পূৰাওঁনে?”

ব'ৰাগীয়ে বিকপাক্ষক আশীৰ্বাদ কৰি
ক'লে, “চোৱা বোপা, তুমি স্বার্থহীন
ভাৱে ৰাইজক শান্তি দিব। বুলি ভাবিছা

কিজানি। এয়ে কিজানি তোমাৰ সংকল্প। কিন্তু এই মায়াময় জগতখনত কেৱল সংকল্প কৰিলেই নহ'ব। কাৰো মনত কোনো সংকল্প কদাপি চিৰস্থায়ী নহয়। কিন্তু—তুমি যদি তোমাৰ সংকল্পৰপৰা আঁতৰি আহাঁ, তেতিয়া এই বাঁহীৰ শূৰেৰে কেৱল তোমাৰ মনহে জুৰ পৰিব। আৰু এই 'জোলোঙাই তোমাৰ হেৰোৱা সা-সম্পদ ফিৰাই দিব। সেই সা-সম্পদেৰে তুমি নতুনকৈ সুন্দৰ জীৱনৰ পাতনি তৰিব পাৰিবা, জীৱনৰ নেমেলা কুঁহিপাতৰেৰে মেলিব পাৰিবা।”

ব'ৰাগীৰপৰা বিদায় লৈ বিৰূপাঙ্ক

নিজৰ গাঁৱলৈ উভতি গ'ল। যদিও বহু দিনৰ অতন্ত সি গাঁৱলৈ ঘূৰিল, তথাপি, ইমান দিন অনুপস্থিত থকাৰ পাছতো, কোনোও তালৈ ঘূৰিও নোচোৱা হ'ল।

কিন্তু কিছুদিনৰ পাছত, বিৰূপাঙ্কই যেতিয়া বাঁহীৰে শূৰৰ ডেউকা মেলি দিলে, তেতিয়া তাৰ ওচৰলৈ বহু মানুহ কাম-বন কাটি কৰি থৈ বাঁহীৰ শূৰ শুনিবলৈ মৌৰ লোভত মৌমাখি অহা দি আহি থাকিল।

আৰু চাওঁতে চাওঁতে বিৰূপাঙ্কৰ নাম আনকি দূৰদূৰণিৰ গাঁওবিলাকতো বিয়পি পৰিল। অসুস্থ, বিকলাংগ মানসিক ব্যাধি-গ্ৰস্তহঁতেও—ক'বলৈ গ'লে সমাজৰ সৰ্বস্তৰৰ আৰু বিভিন্ন বয়সৰ মানুহে বিৰূপাঙ্কৰ বাঁহী-বাদন শুনি শুনি আনন্দ অনুভৱ কৰিছিল। এই বাঁহীৰ একমুখীয়া শূৰ শুনি শুনি নিজে সিমান আনন্দ নোপোৱা সত্ত্বেও আনৰ আনন্দ তথা শান্তিৰ কথা ভাবি বিৰূপাঙ্কই বাঁহী বজাইছিল।

কিন্তু এনে অৱস্থা বৰ বেছি দিনলৈ এনেকৈ নচলিল।

বিৰূপাঙ্কই যে দ্বিতীয়বাৰো তীৰ্থলৈ ওলাব, সেই কথা কোনোও ভবা নাছিল। প্ৰথমবাৰ ওলাওঁতে যিজন নিকটাত্মীয়ক, ঘৰটো চোৱা-মেলাৰ দায়িত্ব দি গৈছিল, বিৰূপাঙ্ক পুনৰ উভতি অহাত তেওঁ মনে

মনে বেয়াহে পাইছিল। বিকপাক্ষৰ মনত যাতে পুনৰ জীৱনৰ প্ৰতি বিতৃষ্ণাৰ সৃষ্টি হয়, আৰু বিকপ হৈ পুনৰ যাতে ঘৰ-ছুৱাৰ এৰি ওলাই যায়, তাৰ কাৰণে সেই 'নিকটাত্মীয়'ই প্ৰকটভাৱে চেষ্টা কৰি থাকিল আৰু বিকপাক্ষৰ বিৰুদ্ধে নানান ডাল-পাত জোৰা দিয়া আৰু কথা-কুকথা প্ৰচাৰ কৰি থাকিল।

শুনি শুনি এসময়ত গাঁৱৰ বাইজে ভাবিবলৈ ধৰিলে : এই বিকপাক্ষডালৰ নিশ্চয় কিবা গুঢ় উদ্দেশ্য আছে। নহ'লে— এইদৰে কোনোবাই ঘৰৰ খাই বনৰ ম'হ খেদেনে? দিনৰ পাছত দিন, ধৰি এনেয়ে বাঁহী বজাই থাকিব কিয়? নিশ্চয় তাৰ মনত কিবা অভিসন্ধি আছে।

কেইদিনমানৰ পাছত, এদিন ভালেমান শ্ৰোতাৰ আগত বাঁহী-বাদন শেষ হোৱাৰ লগে লগে বিকপাক্ষৰ সেই 'নিকটাত্মীয়'ই শ্ৰোতাসকলৰ মাজত থিয় হৈ ক'লে, “শুনা বিকপাক্ষ, আমাৰ গাঁওবাসীৰ মনত এটা বিশেষ প্ৰশ্নই মূৰ দাঙিছে। প্ৰশ্নটো হ'ল—তুমি কিহৰ স্বার্থত সদায় এওঁলোকক বাঁহী বজাই শুনাইছা? কোৱাচোন—তোমাৰ উদ্দেশ্য কি?”

“দহো বাইজে আনন্দ পালে মই শান্তি পাবঁ। তাতকৈ অধিক একো উদ্দেশ্যও

নাই, একো নালাগেও মোক।” বেদনাৰ্ত মনেৰে বিকপাক্ষই উত্তৰ দিলে।

“সংগীতত তোমাৰ যথেষ্ট জ্ঞান। ইমান জ্ঞান আছেই যেতিয়া—দেশৰ বজাক বাঁহী-বাদন নুশুনাই এনে ঘোকোট গাঁৱত পৰি আছা কিয় কোৱাচোন?” ‘নিকটাত্মীয়’ই দহো বাইজক শুনাই শুনাই সুধিলে।

অলপ সময় মনে মনে থকাৰ অন্তত বিকপাক্ষই ক'লে, “যিসকলক লাগে কেৱল মানসিক শান্তি, সেইসকলে বজাৰ কুপাৰ বাবে প্ৰাৰ্থী নহয়। বজাক যদি মনৰ শান্তি লাগে, তেনেহ'লে তেৱো মোৰ

এই পূৰ্ণকুটীৰত পদাৰ্পণ কৰিব পাৰিব।”

‘নিকটাত্মীয়’ই তাত উপস্থিত থকা শ্ৰোতাসকলক ক’লে, “বোলোঁ, আপোনা-লোকে শুনিলেনে? এওঁ আমাক আনন্দ, শান্তি, এইবোৰ দান কৰাৰ মনেৰেহে হেনো ইয়াত দয়া কৰি আছেহি। আনন্দ বা শান্তিৰ যেনিবা আমাৰ এওঁৰ অবিহনে আন একো উপায়েই নাই!”

বাইজে কিন্তু এই কথাত একো মন্তব্য নকৰিলে। বাইজৰ মাজত কোনেও একো নোকোৱাত ‘নিকটাত্মীয়’ই দাঁত নেহোৱা সাপৰ দৰে কৈ উঠিল, “কেৱল এই বিকপাক্ষয়েই নহয়, তাৰ বাঁহীৰ শ্ৰোতা-

বিলাকে। দেখিছোঁ গাঁঠিৰ গুৱা খোৱাবিধৰ। কোনেও এবাৰ মাতো মাতিব নোৱাৰে। চব বোবা নে কি!”

কিন্তু তথাপি সমজুৱাই একো সাৰ-শুৰ নকৰা হ’ল।

হঠাৎ বিকপাক্ষ বহাৰপৰা উঠি থিয় হ’ল আৰু ক’লে, “বাইজৰো বক্তব্য যদি এয়ে, তেনেহ’লে এতিয়াৰপৰা মই আৰু কাকো বাঁহী বজাই নুশুনাওঁ।”

বিকপাক্ষৰ কথাতো শ্ৰোতাসকলে হয়-নহয় একো নক’লে। তেতিয়া বিকপাক্ষ তাৰপৰা তলমূৰ হৈ গুচি গ’ল।

পাছদিনা সেইজন ‘নিকটাত্মীয়’ই বিকপাক্ষক ক’লেগৈ, “বিকপাক্ষ, তুমি মোক ক্ষমা কৰ। আমাৰ গাঁৱৰ বাইজ যে কিমান ঠেকমনা, তাৰ দেখ দেখ প্ৰমাণ তোমাৰ আগত দাঙি ধৰিবলৈহে কালি তেনেকৈ কৈছিলোঁ। তাৰ বাহিৰে মোৰ আন একো উদ্দেশ্য নাছিল। বাইজৰ আগত তোমাক সৰু কৰাৰ মন নাছিল মোৰ। যি কি নহওক, তুমি নিশ্চয় বাইজৰ আচৰণত আঘাত পাইছা। যদি আগৰ বাৰৰ দৰে এইবাৰো তীৰ্থলৈ বা আন ক’ৰবালৈ ওলোৱা—তেনেহ’লে ঘৰটো চোৱা-মেলাৰ দায়িত্ব—মোকেই দিব। মই তোমাৰ দৰিদ্ৰ আত্মীয়। ল’ৰা-

ছোৱালীকিটাক লৈ ৰব কষ্টতে আছে।”

“নিকটাত্মীয়ৰ এই কথা শুনি বিকপাক্ষই একো মন্তব্য নকৰিলে।

কিছুদিনৰ পাছত শ্ৰীকৰ নামৰ এজন যুৱকে বিকপাক্ষক ক’লেহি, “আপোনাৰ এই নিকটাত্মীয়গৰাকীৰ পেটে পেটে ঢেৰ বুদ্ধি। সিদিনা এক বিশেষ উদ্দেশ্যত তেওঁ তেনেবোৰ কথা কৈছিল। আপোনাৰ বাঁহী-বাদন গাঁৱৰ সকলোৱে শুনিবলৈ ভাল পায়। মোৰ কথা সঁচানে মিছা, আপুনি গাঁৱৰ যাক মন যায়, তাক সুধি চাওক। মোৰ কথা যদি সঁচা হয়, আমাক আগৰ দৰে বাঁহী বজাই ‘হুশুণাবনে?’

বিকপাক্ষই শ্ৰীকৰৰ কথাৰ অৰ্থ একোৱেই ঠাৱৰ কৰিব নোৱাৰিলে। শ্ৰীকৰৰ এই দোখোৰ-মোৰ অৱস্থাৰ কথা বুজি পাই ব’ৰাগীয়ে কোৱা কথাবোৰ শ্ৰীকৰক বুজাই ক’লে। তাৰ পাছত বিকপাক্ষই শ্ৰীকৰক পুনৰ ক’লে, “মোৰ বাঁহী-বাদন শুনি

যদি ৰাইজে আনন্দ পাইছিল, সিদিনা মোৰ সেই ধূৰ্ত আত্মীয়ৰ কথাৰ প্ৰতিবাদ ৰাইজে কৰা উচিত নাছিলনে? চকুৰ আগত অত্যাঁহ হোৱা দেখিও নিমাত-নীৰৰ হৈ থকাহঁতক বাঁহী-বাদন শুনাই কি হ’ব? এওঁলোকৰ দৰে একেবাৰে ব্যক্তিকৰ্মহীন শ্ৰোতাক আনন্দ দান কৰাৰো কোনো সাৰ্থকতা মই একেবাৰে নেদেখোঁ।”

তেতিয়াহে শ্ৰীকৰে উপলব্ধি কৰিলে যে—ৰাইজক বাঁহী-বাদন শুনোৱাত বিকপাক্ষৰ কোনো স্বার্থ নাছিল। বিকপাক্ষৰ শেহতীয়া বক্তব্যৰ কোনো প্ৰতিবাদ কৰিব নোৱাৰি শ্ৰীকৰ তাৰপৰা গুচি গ’ল।

এই ঘটনাৰ পাছৰপৰা বিকপাক্ষই এই গাঁৱৰৰপৰা বহু দূৰৈত নিৰল-নিৰ্জন ঠাইত কুটীৰ সাজি বসবাস কৰিবলৈ ধৰিলে আৰু কেৱল নিজৰ মনৰ শান্তিৰ তথা আনন্দৰ বাবে বাঁহী বজাই গভীৰভাৱে উপলব্ধি কৰিব পাৰিলে সংগীতৰ সাৰকথা।

চকুচৰহাৰ চৰখৰীয়া

বহ বছ কালৰ আগতে, চীনদেশত নি হাং আৰু লি হাং নামৰ দুজন ভাই-ককাই আছিল। দুয়োজন আছিল সহোদৰ, কিন্তু দুয়োৰো মাজত বুদ্ধিৰ পাৰ্থক্য আছিল বিস্তৰ। ডাঙৰজন নি হাং আছিল শিয়াল-বাগি দিব জনা সিয়ান, সৰু লি হাং আছিল সহজ-সৰল হাবাং।

দেউতাকৰ মৃত্যুৰ লগে লগে সকলো সা-সম্পত্তি আত্মসাৎ কৰি নগদ ধন যিখিনি পালে—সেইখিনিৰে স্মৃতৰ কাৰবারত ধৰি ককায়েক নি হাং অতি শক্তিমন্ত হৈ উঠিল, ধনরন্ত-মানরন্ত হৈ উঠিল।

সৰু লি হাঙে এইবোৰ কথাত ককায়েক নি হাঙক কোনো প্ৰশ্ন নকৰিছিল। সি গাঁৱৰ বাইজক নানান কথাত নানান কামত সহায় কৰিছিল, সকলোটিৰে সৈতে

মিলা-প্ৰীতিৰে হাঁহি-মাতি দিন কটাইছিল। সি সদা-সৰ্বক্ষণেই নানান লোকৰ কাম-বনত ধৰিছিল আৰু কৰিছিল।

এদিন গাঁৱৰ এজনে লি হাঙক পঠালে চুবুৰীয়া গাঁৱলৈ। মিতিৰ এঘৰলৈ অলপ মিঠাই দি পঠালে লি হাঙৰ হাতত। সেই গাঁৱলৈ যোৱাৰ বাটছোৱা আছিল পাহাৰুৱা বাট। লি হাং বাওণা তালৈ হোৱাৰ আগে আগে বৰষুণ দিছিল, আৰু তাৰ ফলত বাটছোৱা বৰ পিছল হৈ পৰিছিল। আৰু লি হাং পিছল খাই পৰাত মিঠাইখিনি ছিটিকি পৰিল।

ইমান জোৰেৰে সি পিছল খাই পৰিল যে তাৰ একেবাৰে কঁকালভগা অৱস্থা! সি উঠি থিয় দিব নোৱৰা হ'ল। লি হাঙে লক্ষ্য কৰিলে যে, কেইটামান ভূতে

তাক ধৰি টনা-আঁজোৰা খেল খেলি আছে।
সি ভয় খালে ঠিকেই, কিন্তু এই কথাটোও
গমিলে যে ভূতৰ নামত ভয় খোৱা-
নোখোৱা একেই কথা। তাৰ এতিয়া
কৰিবলগা একো নাই। সেই ভূতবিলাকে
লি হাঙক দাঙি নি এচটা শিলৰ ওপৰত
শোৱাই থ'লে আৰু ছিটিকি পৰা সেই
মিঠাইখিনি বাটৰপৰা বুটলি আনি সেই
ভূতকেইটাই টকা কোবাই খাবলৈ ধৰিলে।

আৰু ঠিক তেতিয়াই তাত হাজিৰ
হ'লহি এটা অদ্ভুত ভূত। এইটো ভূতৰ
মূৰত আছিল পছৰ দৰে শিং।

সেই শিঙাল ভূতটোৱে আন ভূত-
বিলাকক ক'লে, “তোমালোকে আৰু
মিঠাই নাখাব। মানুহৰ ওপৰত ইমানকৈ
অত্যাচাৰ কৰি থাকিলে, মানুহে কিন্তু
সদায় সহ কৰি নাথাকিব। আৰু মানুহৰ
সহৰ সীমা চেৰাই গ'লে—তোমালোক
ইয়াত একোপধ্যে তিষ্ঠিব নোৱাৰিব।
ব'লা, আমি আমাৰ নিজ নিজ ঠাইলৈ
গুচি যাওঁগৈ ব'লা।”

ইমান পৰে লি হাং জীয়াটো হৈও
মৰাটোৰ দৰে অলৰ-অচৰ হৈ পৰি
আছিল। কিয়নো—তাৰ ধাৰণা হৈছিল
যে—সি জী 'ই থকা বুলি জানিলে ভূত-
বিলাকে তাক নানানভাৱে নমৰা-নিজীয়া

কৰি থাকিব, নানান নিগ্ৰহ কৰিব।

হঠাৎ শিঙাল ভূতে এটা জংকাৰ
এৰি মূৰ জোকাৰি ঘণ্টা বজাই জঁপ
মাৰিলে, আৰু লগে লগে ক'বাবপৰা
যেন বিভিন্ন খোৱাবস্তু আহিল। এইবাৰ
লি হাঙেও সেই খোৱাবস্তু খালে, ভূত-
বিলাকেও খালে। খাই—ভূতবিলাক
নিমিষতে নোহোৱা হৈ পৰিল।

থাকিল কেৱল শিঙাল ভূতৰ সেই
ঘণ্টাটো। লি হাঙে এইবাৰ ভূতৰ ঘণ্টাটো
হাতত লৈ ঘূৰাই-ফিৰাই চালে। আৰু
তাৰ পাছত, ঘণ্টাটো চোলাৰ জেপত
ভৰাই লৈ একেলগে তাৰপৰা পলাই গ'ল।

এই ঘটনাৰ পাছৰপৰা ভায়েক লি
হাঙৰ আ-অৱস্থা দিনে দিনে টনকিয়াল
হৈ থাকিল। এই টনকিয়াল হোৱাৰ
বহুত যে কি—চকুচৰহা শিয়ালবাগি দিব
জনা সিয়ান ককায়েক নি হাঙে বহু ভাবিও
একে ঠাৱৰ কৰিব নোৱাৰিলে।

তেতিয়া ককায়েক নি হাঙে ভাবিলে :
সি, লি-য়ে যেনেকৈ মিঠাই লৈ যি বাটেদি
গৈছিল, ময়ো যদি যাওঁ তেনেকৈ, সি
যি পালে—ময়ো নাপামনে? আৰু—
এতিয়া বৰষুণো দিয়া নাই, গতিকে—
সেই বাটেদি যোৱাত কষ্টও বোধকৰোঁ
সিমান নহ'ব। গাই-বাই চাওঁনে?

মিছামিছিকৈ আৰু সময় নষ্ট নকৰি
ককায়েক নি হাং এটা ডাঙৰ মিঠাইৰ
টোপোলা হাতত ওলোমাই লৈ সেই
বাটেদি গৈ থাকিল। অলপ পাছত সেই
ভূতবিলাকে তাত উপস্থিত হ'ল। সিহঁতে
নি হাঙলৈ আঙুলিয়াই কৈ থাকিল,
“চা,চা—শিলৰ ওপৰত শোৱাই থোৱাটো
উঠি আহিল। এইবাৰ তাৰ দফা-বফা
কৰিহে এৰিম। চাৰি—পলাব নোৱাৰে
যেন সি একোপধ্যে।”

ভূতৰ মাত নি হাঙে একেবাৰে বুজি
নাপালে। ভূতবিলাকে যেতিয়। তাকগবা
মাৰি ধৰিলেহি, তেতিয়া নি হাঙে ভাবিলে :
এইবাৰ নিশ্চয় মোৰ কাৰ্য্যসিদ্ধি হ'ব।

ভূতবিলাকে নি হাঙক দাঙি লৈ
সিহঁতৰ গুহাৰ ভিতৰলৈ লৈ গ'ল।

তেতিয়া শিঙাল ভূতটোৱে আন ভূত-
বিলাকক ক'লেহি, “তোমালোকে ইয়াক
পাই আনন্দ কৰিছা, কৰি থাকা। পিছে—
এই কথাটো নাপাহৰিবা যে, আগৰবাৰ
এই মানুহটোৱেই আমাৰ জাছৰ টিলিঙাটো
লৈ পলাই গৈছিল। গতিকে—এইবাৰ
ইয়াক এপলকলৈকে চকুৰ আঁৰ নকৰিবা।”

বিৰাট শিল এচটাৰ ওপৰত নি, নি
হাঙক শোৱাই ভূতবিলাকে নি হাঙক
শোৱাই থোৱা শিলচটাৰ তলত জুই

লগাই দিলে আৰু তাৰ গাত পানী ঢালিবলৈ ধৰিলে। পানী তপত হৈ উঠিল, আৰু নি হাঙে অস্থিৰ হৈ উঠিল। শিলচটা যেতিয়া অতিপাত গৰম হৈ উঠিল, সি জঁপ মাৰি তললৈ নামি আহি নেণ্ডৰ ছিগা লব দি পলাল। কিন্তু ভূতবিলাকে তাক পুনৰ ধৰি পেলালে।

তেতিয়া শিঙাল ভূতে আন ভূত-বিলাকক ক'লে, “ই হয়তো কেতিয়াবা সঁচাসঁচিকৈ পলাই যাব। গতিকে—আগলৈ যাতে তাক দেখামাত্ৰেই চিনি পাওঁ, তাৰ বাবে তাৰ গাত কিবা এটা চিন থৈ দিব লাগিব।”

আৰু লগে লগে প্ৰতিটো ভূতে নি হাঙৰ নাকত ধৰি টনা-আঁজোৰা কৰি থাকিল। ইমানে ইমানকৈ টনা-আঁজোৰা কৰাত নি হাঙৰ নাকডাল সাতদীঘল হৈ পৰিল। তাৰ পাছত ভূতবিলাকে তাক তাৰপৰা খেদি দিলে।

সাতহতীয়া নাক! কিন্তু কি আৰু কৰিব নি হাঙে? সেই সাতহতীয়া নাক হাতেৰে ধৰি লৈ ঘৰলৈ আহি নি হাঙে তাৰ ঘৈণীয়েকক লগালে মাত।

ঘৈণীয়েকে চি চাঙে তুৱাৰ খুলি গিৰিয়েকৰ আগত থিয় হোৱাৰ লগে লগেই নি হাঙে কৈ উঠিল, “আঁতৰি

যোৱা—আঁতৰ হোৱা—তুমি মোৰ নাকৰ ওপৰত থিয় হৈ আছা—এৰি দিয়া।”

তেতিয়াহে চি চাঙে দেখিলে ইমান দীঘল সেই সাতহতীয়া নাক এডাল! গিৰিয়েকৰ এই আচৰিত নাকৰ বহু ঠাৱৰ কৰিব নোৱাৰি তাই ঠৰ হৈ থাকিল।

তাৰ পাছত নি হাঙে তাৰ ঘৈণীয়েকক সকলো কথা বহলাই-বুজাই ক'লে।

সকলো কথা সবিস্তাৰে শুনাৰ অন্তত ঘৈণীয়েক চি চাঙে গিৰিয়েক নি হাঙক ক'লে, “সমস্যাও ভূতে কৰিলে, সমাধানো ভূতেই কৰিব পাৰিব। যি কি নহওক মই লি হাঙক সোধোঁগৈ যে সি কিবা

সমাধান কৰিব পাৰেনে কি।”

লিং হাং তেতিয়া নাঙল লৈ পথাৰলৈ ওলাব ধৰিছে। এনেতে নবৌকৱেক অহা দেখি বৈ দিলে। লিং হাঙৰ ওচৰত যিটো জাতু-টিলিঙা আছিল, সেইটো বজালেই সকলো বয়-বস্তু সি পাব পাৰে; কিন্তু তথাপি সি হাল বায়; মূৰৰ ঘাম ভৰিত পেলাই খেতি-বাতি কৰে। লিং হাঙে তাৰ নবৌকৱেক সুধিলে, “কথানো কি নবৌ? কিবা ক’বানে মোক?”

নবৌকৱেৰপৰা সকলো শুনি লিং হাং তেতিয়াই ভূতৰ আড্ডালৈ গ’ল। তেতিয়া ভূতবিলাকে খোৱা-বোৱা কৰি আছিল আৰু কথা চোবাই আছিল। লিং হাং মনে মনে অলপ আঁৰতত থিয় হৈ থাকিল।

এটা পোৱালি ভূতে হঠাৎ কৈ উঠিল, “সেই মানুহটোৱে তাৰ সাতহীয়া নাক এডাল লৈ বাক কি কৰি আছে? চাই আহোনেগৈ? হে হে হে—তাৰ নাকৰ

ওপৰত এতিয়া দেখোন ন হাত পানী!”

আন এটা ভূতে ক’লে, “তাৰ মগজুত যদি একেবাৰে বুদ্ধি নাই—তেনেহ’লে কথা বিষমেই তাৰ পক্ষে। আৰু যদি অলপো বুদ্ধি খটুৱায় সি, তেনেহ’লে সেই টিলিঙাটো বজাই ‘কমি যা, কমি যা’ বুলি ক’লেই সাতহীয়া নাক গুচি আগৰ দৰে হৈ পৰিব।”

লিং হাং পোন-খুন্দাই ঘৰ পালেগৈ। সি তাৰ নবৌকৱেক সকলো কথা বুজাই কৈ, সেই জাতু-টিলিঙা তথা ভূতৰ ঘণ্টাটো নবৌকৱেৰ হাতত দিলে।

নবৌকৱে চি চাঙে ঘণ্টাটো বজায় আৰু কয়: কমি যা কমি যা কমি যা! চি চাঙে ইমানকৈ ঘণ্টা বজালে আৰু ক’লে যে, গিৰিয়েক লিং হাঙৰ সেই সাতহীয়া নাক প্ৰায় নোহোৱা হৈ পৰিল। তেতিয়াৰপৰা বাইজে লিং হাঙক ‘কেঁচানকা লিং হাং’ বুলি আঁৰত কৈছিল।

পোখবাজ নহয়—পোক-বাজ !

আন জীৱ-জন্তুতকৈ বড় কেকটুৱাৰ গাত
হেনো অধিক পোক-পৰুৱা পৰিলক্ষিত হয়।
এই জাতীয় এটা কেকটুৱাৰ গাত কমেও
হেনো ১৩,০০০ পোক থাকে !

উৰণ-তেকীয়া !

আলুবাৰ্ট ছি চৰায়ে একেবাৰে ছদিন-ছনিশা ডেউকা
নোকোবোৱাকৈয়েই হেলাবঙে আকাশত ভাহি থাকিব
পাৰে !

আমাজোনেত কিমান পানী !

পৃথিৱীৰ সমুদায়তকৈ দীৰ্ঘ নৈ হ'ল আমেৰিকাৰ আমাজোনে।
আমাজোনেতকৈ অলপ কম দীঘলীয়া আমা-ডিমা আঠখন
নৈত যিমান পানী, কেৱল আমাজোনে নৈত সেই আমা-
ডিমা আঠখনতকৈ অনেক অনেক অধিক পানী !

চান্দমামা

চিত্তাকর্ষক আৰু জ্ঞানবৰ্ধক উৎকৃষ্ট মাহেকীয়া

- * চান্দমামাই পুৰাণ আৰু সাহিত্যৰ শ্ৰেষ্ঠ বচনাসমূহক সুৰুভাৱে প্ৰকাশ কৰে।
- * চান্দমামাই উদাৰ দৃষ্টিভংগীৰে আৰু সহজতম ভাষাৰে বিশ্ব-সাহিত্য পৰিবেশনা কৰে।
- * চান্দমামাই সহজ-সবল-নিৰ্মল বৰ্ণনাৰ যোগেদি পাঠক-পাঠিকাৰ আনন্দবৰ্ধন কৰাৰ লগে লগে জ্ঞানৰ সমলো যোগায় আৰু তাৰ ফলত পাঠক-পাঠিকাৰ উৎসাহো বৃদ্ধি পায়।
- * চান্দমামাই পুৰাণ-গাথাসমূহৰ সৈতে প্ৰামাণ্যভাৱে পাঠকক চিনকি কৰাই দিয়ে।
- * শিশু তথা চেমনীয়াসকলৰ বাবে প্ৰকাশিত চান্দমামাই সিহঁতৰ প্ৰাণত আনন্দ তথা উদ্দীপনা কঢ়িয়াই আনে।
- * চান্দমামা কেৱল আপোনাৰ নহয়, আপোনাৰ আত্মীয়-স্বজন, বন্ধু-বান্ধৱসকলৰো এক অপৰিহাৰ্য্য পাঠ-মাধ্যম। চান্দমামা নিজে পঢ়ক, আনলৈকো উপহাৰ দিয়ক।

তেওঁ ভাষাত চান্দমামা প্ৰকাশিত হয়। আপুনি নিয়মিত বিকোনো ভাষাৰ চান্দমামাৰ গ্ৰাহক হ'ব পাৰে:

তেলুগু, তামিল, হিন্দি, ইংৰাজী, অসমীয়া, গুজৰাটী, কন্নড়, মালয়ালম, মৰাঠী, ওড়িয়া, বাংলা, পঞ্জাবী আৰু সংস্কৃত ভাষাত চান্দমামা প্ৰকাশিত হয়।

চান্দমামাৰ বছৰেকীয়া বৰঙনি ৩০.০০ টকা মাথোন।

আপুনি কোন ভাষাৰ চান্দমামা ল'ব—তাৰ উল্লেখ কৰি, তলৰ ঠিকনালৈ টকা পঠাওক:

ডলটন এজেন্সিজ

চান্দমামা বিল্ডিংছ, ভাদাপালানি, মাদ্ৰাজ-৬০০ ০২৬

ফটো-নামকৰণ প্ৰতিযোগিতা : : পুৰস্কাৰ ৫০ টকা

পুৰস্কৃত নাম ১৯৮৮ চনৰ ডিছেম্বাৰ সংখ্যাত প্ৰকাশিত হ'ব

- * ফটো-নামকৰণ দুই-তিনিটা শব্দৰ ভিতৰত হ'ব লাগিব আৰু শব্দ কেইটাৰ মাজত ছন্দগত মিল থাকিব লাগিব। ১৯৮৮ চনৰ অক্টোবৰ মাহৰ ২০ তাৰিখৰ ভিতৰত আমাৰ হাতত পোৱাকৈ পঠাব লাগিব। উক্ত তাৰিখৰ পাছত অহা চিঠি গ্ৰহণযোগ্য নহ'ব।
- * সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ নামকৰণকাৰীক (দুটা নামকৰণ বাবে) সৰ্বমুঠ ৫০ টকা পুৰস্কাৰ দিয়া হ'ব।
- * ফটো-নামকৰণ কেৱল প'ষ্টকাৰ্ডত লিখি তলৰ ঠিকনালৈ পঠাব লাগিব :

ঠিকনা : CHANDAMAMA PHOTO CAPTION COMPETITION. (ASSAMESE)
POST BOX NO. 9116 CALCUTTA-700 016.

১৯৮৭ চনৰ অগাস্ট মাহৰ ফটো-নামকৰণ প্ৰতিযোগিতাৰ ফলাফল :

প্ৰথম ফটো : ছুখৰ বাটত

দ্বিতীয় ফটো : সুখৰ হাটত

পুৰস্কাৰ প্ৰাপক : মুকুলপ্ৰভা বৰা, 'বকরা-নিলয়', যোৰপুখুৰীৰ পাৰ, গুৱাহাটী-১
[পুৰস্কাৰ ৫০ টকা এই মাহৰ শেষৰ ফালে পঠোৱা হ'ব]

চা ন্দ মা মা

ভাৰতত বছৰেকীয়া বৰঙণি ৩০.০০ টকা মাথোন

তলৰ ঠিকনালৈ পঠাব লাগিব :

DOLTON AGENCIES, CHANDAMAMA BUILDINGS, VADAPALANI,
MADRAS-600 026

নাইবা

Chandamama Publications, Chandamama Buildings, Vadapalani, Madras-600 026.

Printed by B.V. REDDI at Prasad Process Private Ltd., 188 N.S.K. Salai, Madras 600 026 (India) and
Published by B. VISHWANATHA REDDI on behalf of CHANDAMAMA PUBLICATIONS, Chandama-
ma Buildings, Vadapalani, Madras 600 026 (India). Controlling Editor: NAGI REDDI.

The stories, articles and designs contained herein are exclusive property of the Publishers and copying or adapting
them in any manner will be dealt with according to law.

Pick a PINKY...
and let
your writing
sparkle...

LION
PINKY

*the Prettiest Pencil
in town.*

Now from Lion Pencils, here's another Novelty...
the Pearl finished **LION PINKY** pencil, a pretty pencil to behold.
Superb in looks, super smooth in writing with its HB Lead
strongly bonded to give you unbreakable points.

Also available with rubber tip and hexagonal

Other popular brands of Lion Pencils are:

Lion **MOTO**, Lion **TURBO**, Lion **SWEETY**, Lion **CONCORD**,
Lion Hi-Tech **METALLIC**, Lion **MASH-HOOR**, Lion **EXECUTIVE**,
Lion **NOVELTY**, Lion **GEEMATIC** Drawing Pencils
and **RATTAN** Colour Pencils & Wax Crayons.

LION PENCILS PVT. LTD. 95 Parijat, Marine Drive, Bombay 400 002.

National-407

Estd. 1947

CHANDAMAMA PUBLICATIONS

188, N. S. K. SALAI, VADAPALANI, MADRAS - 600 026, INDIA.

Phone: 423423, 421778 Grams: "CHANDAMAMA" Telex: 041-347

Publishers:

CHANDAMAMA—English, Hindi, Telugu, Kannada, Bengali, Gujarati,
Assamese, Sanskrit; AMBULIMAMA — Tamil; CHAN DOBA — Marathi
AMBILI AMMAVAN — Malayalam; JAHNAMAMU — Oriya
THE HERITAGE — English

প্ৰিয় পাঠক,

আপোনালোকৰ আগত সদায় ন ন গল্প-কাহিনীৰ বকলা মেলি
আমি ভালেই পাওঁ; কিন্তু মূল্যবৃদ্ধিৰ কাহিনীৰ বকলা মেলাটো মুঠেই
যে মনোমোহা বিষয় নহয়, তাকে বুজি পাওঁ। প্ৰকৃতপক্ষে, মূল্যবৃদ্ধিৰ
পক্ষে যথেষ্ট কাৰণ তথা যুক্তি থকা সত্ত্বেও, যিমান দিনলৈ সম্ভৱ হৈছিল,
মূল্যবৃদ্ধি আমি পৰিহাৰ কৰি আহিছিলোঁ। কাগজৰ মূল্য যে কিমান
বাঢ়িছে, আপোনালোকেও নিশ্চয় নজনা নহয় কিন্তু তাতোকৈ বেয়া
কথা হ'ল ছপা-মেলাৰ সকলো স্তৰতে ভাবিব নোৱৰা ধৰণে মূল্যবৃদ্ধি।

আক সেইদেখি, অহা নভেম্বৰৰ ১৯৮৮ সংখ্যাৰপৰা 'চান্দমামা'ৰ
বেচ খনে তিনি টকাকৈ (৩.০০) ধাৰ্য্য কৰিবলৈ আমি বাধ্য হৈছোঁ।

অৱশ্যে—এই বিসোৱাদ সংবাদটিৰ লগে লগে এটি মনোৰম সংবাদো
আমি ঘোষণা কৰিছোঁ। চান্দমামাৰ লগত আমাৰ উত্তম গৱেষণালব্ধ
ক্ৰোড়পত্ৰ এখনকৈ প্ৰতি মাহতে পাই থাকিব—যিখন ক্ৰোড়পত্ৰই
আপোনালোকক বিস্মিত কৰাৰ উপৰিও নিশ্চয় আনন্দ দান কৰিব—এই
কথাত আমি নিশ্চিত।

সদায় আপোনালোকৰ সেৱাৰ বাবে তৎপৰ, আপোনালোকৰপৰা
সক্ৰিয় সহযোগপ্ৰাৰ্থী—

আপোনালোকৰ,

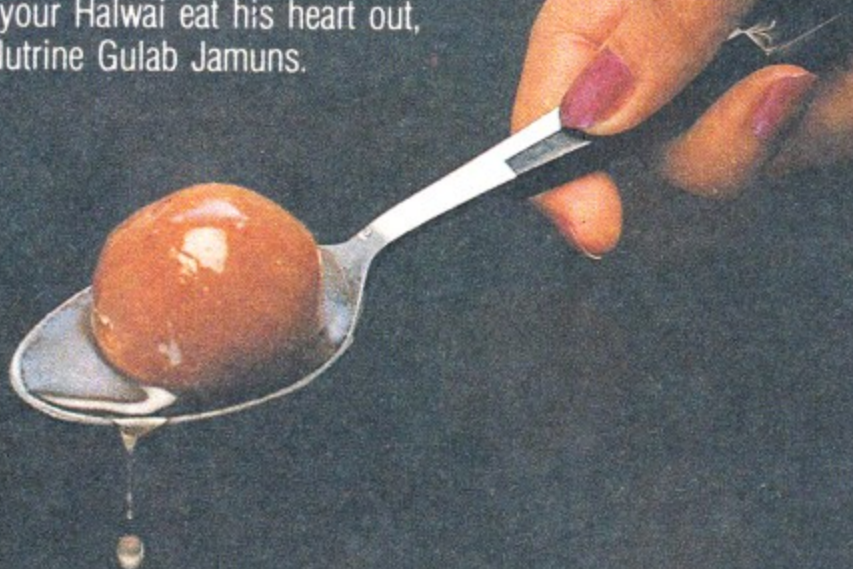
B. Viswanath Reddy

প্ৰকাশক

nutrine Gulab Jamun Mix.

For softer, tastier Gulab Jamuns.

A 200-gm pack makes 50 delicious Gulab Jamuns.
Golden on the outside, soft and juicy inside.
This festival, let your Halwai eat his heart out,
while you eat Nutrine Gulab Jamuns.

Make your halwai jealous.

